

Pandemi Sürecinde İlahiyat Fakültesi Son Sınıf Öğrencilerinin Öğretmenlik Uygulaması Dersine İlişkin Görüşlerinin İncelenmesi*

Öz: Bu çalışmada, COVID 19 salgın sürecinde öğretmenlik uygulaması dersini alan ilahiyat fakültesi son sınıf öğrencilerinin uygulama okullarındaki uzaktan eğitimle gerçekleştirilen öğretmenlik uygulaması dersine bakışlarının ve bu dersteki güncel değişimin ortaya konulması amaçlanmıştır. Bu bağlamda uygulama okullarında akademik danışman ve uygulama öğretmeni rehberliğinde gerçekleştirilen uzaktan öğretmenlik uygulaması dersi, öğrenci gözüyle öğrenme-öğretme süreci ekseninde incelenmiştir. Araştırmada, tarama modeli benimsenmiş, nicel araştırma yöntemi ve anket tekniğinden yararlanılmıştır. Bu çerçevede, araştırma öncesinde Balıkesir Üniversitesi Sosyal ve Beşeri Bilimler Etik Komisyonundan 17.06.2021 tarihli ve 19928322/900/41239 sayılı "Etik Kurul Onay Belgesi" ile anket uygulama izni alınmıştır. Sonrasında 2020-2021 Eğitim-Öğretim yılında Balıkesir Üniversitesi İlahiyat Fakültesi son sınıf öğrencilerinden öğretmenlik uygulaması dersini alan öğrenciler üzerinde anket uygulanmıştır. Araştırma sonucunda elde edilen bulgulara göre; derslerde farklı öğretim yöntem-teknik ve materyallerinin kullanıldığı, bunlarda anlatım ve soru-cevap yöntemi ile ders kitabı ve PowerPoint sunum materyalinin ön plana çıktığı, uygulama öğretmenlerinin derslerdeki motivasyon ve verimliliğinin yeterli görüldüğü, uygulamada okullarında zorluk yaşanan derslerin başında İHL meslek derslerinin olduğu, konuların başında ise Kur'an-ı Kerim öğretiminin geldiği, sınavlarda çoktan seçmeli testin öne çıktığı, öğrencilerin çoğunluğunun öğretmenlik uygulamasının işleyişini yeterli bulduğu ve bu süreçten memnun oldukları, memnuniyetin sebebinin ise; uygulama öğretmenin deneyiminden yararlanılması, fakültede öğrenilenlerle ilgili pratik yapma imkânının bulunması, mesleğin daha iyi tanınması, anlaşılması, benimsenmesi, inceliklerinin öğrenilmesi, öğrencilerin kişisel ve öğretmenlik mesleğinin gelişimine katkı sunması olduğu tespit edilmiştir. Ayrıca öğrencilerin önemli bir bölümünün, pandemi sürecinden sonra öğretmenlik uygulaması dersinin yüz yüze eğitimle devam etmesi gerektiğini ve öğretmenlik uygulamasının niteliğini arttırmak için bu dersin Güz ve Bahar yarıyılında Öğretmenlik Uygulaması I ve II şeklinde düzenlenmesinin/devam etmesinin çok faydalı olacağını düşündüğü belirlenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Din Eğitimi, Pandemi, Uzaktan Eğitim, İlahiyat Fakültesi, Öğretmenlik Uygulaması Dersi, Öğrenci.

Ahmet
Ali

ÇANAKÇI**

Examination of the Opinions of Final-Year Students of the Faculty Of Theology on the Teaching Practice Course During the Pandemic

Abstract: This study aimed to reveal the perspectives of senior theology faculty students/candidate teachers who took the teaching practice course during the COVID-19 pandemic on the teaching practice course delivered via distance learning in their practice schools and the current changes in this course. In this context, the distance teaching practice course, conducted in practice schools under the guidance of an academic advisor and a practice teacher, was examined from the perspective of the student, focusing on the teaching-learning process. The study employed a survey model, employing quantitative research methods and survey techniques. In this context, prior to the research, permission to conduct the survey was obtained from the Balıkesir University Social and Human Sciences Ethics Committee with the "Ethics Committee Approval Certificate" dated 17.06.2021 and numbered 19928322/900/41239. Afterwards, a survey was conducted on the senior students of Balıkesir University Faculty of Theology who took the teaching practice course in the 2020-2021 Academic Year. According to the findings obtained as a result of the research; it has been determined that different teaching methods-techniques and materials are used in the courses, that lecture and question-answer method as well as textbook and PowerPoint presentation materials are prominent in these, that the motivation and efficiency of the practice teachers in the lessons are considered sufficient, that the most difficult courses in the practice schools are the İHL vocational courses, that the main difficult subject is teaching the Holy Qur'an, that the multiple-choice tests are prominent in the exams, that the majority of the students find the functioning of the teaching practice sufficient and are satisfied with this process, that the reason for this satisfaction is; benefiting from the experience of the practice teacher, having the opportunity to practice what is learned at the faculty, getting to know, understand and adopt the profession better, learning its details, and contributing to the personal development of the students and the teaching profession. In addition, it was determined that a significant portion of the students thought that the teaching practice course should continue with face-to-face education after the pandemic process and that it would be very useful to organize this course as Teaching Practice I and II in the Fall and Spring semesters in order to increase the quality of teaching practice.

Keywords: Religious Education, Pandemic, Distance Education, Faculty of Theology, Teaching Practice Course, Student.

* Bu makale, 06 Haziran 2024 tarihinde Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü tarafından düzenlenen II. Balıkesir Sempozyumu'nda sunulan "İlahiyat Fakültesi Son Sınıf Öğrencilerinin Öğretmenlik Uygulaması Dersine Bakış: Balıkesir Üniversitesi Örneği" adlı bildirinin gözden geçirilmiş ve genişletilmiş halidir.

** Doç. Dr. Balıkesir Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, Felsefe ve Din Bilimleri Bölümü, Din Eğitimi Anabilim Dalı. E-posta: ahmet.canakci@balikesir.edu.tr-ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-6200-2763>.

Giriş

1. Problem

2019 yılının sonunda ortaya çıkan ve 2020 yılında tüm dünyada etkili olan COVID 19 Pandemi sürecinden sağlık¹ gibi eğitim² alanı da önemli ölçüde etkilenen alanlardan biri olmuştur. Bir başka ifade ile küresel ölçekte hızlı bir yayılım ile çok kısa bir zaman diliminde bütün ülkeleri kuşatan Koronavirüs küresel salgını, salt bir sağlık sorunu olmasının ötesinde, birçok alan gibi toplumların eğitim³ sürecini de değişime uğratan bir aktör olarak karşımıza çıkmaktadır.

Bu süreçte yüz yüze eğitime geçici olarak ara verilmiş ve tüm eğitim kademelerinde zorunlu biçimde uzaktan eğitim uygulamalarına geçilmiştir.⁴ Bu çerçevede uzaktan eğitim, dünyada olduğu gibi Türkiye’de de tüm öğrenim düzeylerinde yaygın olarak uygulanmaya başlanmış⁵; başta Milli Eğitim Bakanlığı (MEB) ve Yükseköğretim Kurulu (YÖK) olmak üzere ilgili kurumlar bu dönemde kapsamlı bir uygulama ve deneyim kazanmıştır. Bu kazanımlar doğrultusunda uzaktan eğitim, çok sayıda akademik çalışmanın odağında yer almaya başlamıştır. Bu bağlamda, yüksek din öğretimi programlarında öğrenim gören son sınıf öğrencilerinin öğretmen adayı olarak mesleki yeterliklerinin geliştirilmesine önemli katkı sunan öğretmenlik uygulaması dersinin de, yaşanan dönüşüm çerçevesinde araştırılması ve incelenmesi gereken alanlardan biri olarak öne çıktığı söylenebilir.

Bir başka deyişle pandeminin günümüze uzanan etkileri dikkate alındığında, öğretmenlik mesleğinin etkililiği/verimliliği ve geleceği açısından uzaktan eğitim

¹ Sağlık Bakanlığı (SB), “COVID-19 Nedir?” (Erişim 25 Kasım 2021); Sağlık Bakanlığı (SB), “T.C. Sağlık Bakanlığı COVID-19 Bilgilendirme Platformu” (Erişim 10 Eylül 2025); Anadolu Ajansı (AA), “A’dan Z’ye Hayat Eve Uygulaması” (Erişim 19 Eylül 2025).

² Milli Eğitim Bakanlığı (MEB), “EBA ve Canlı Sınıf ...”. Erişim 06 Aralık 2021.

³ Bk. Ebru Eren, “Yeni Tip Koronavirüs’ün Türk Eğitim Politikaları Uygulamalarına Etkisi: Milli Eğitim Bakanlığının ve Yükseköğretim Kurulunun Yeni Düzenlemeleri,” *Yükseköğretim Dergisi* 10/2 (2020), 153–162; Erhan Erkut, “Covid-19 Sonrası Yükseköğretim,” *Yükseköğretim Dergisi* 10/2 (2020), 125–133; Engin Karadağ – Cemil Yücel, “Yeni Tip Koronavirüs Pandemisi Döneminde Üniversitelerde Uzaktan Eğitim: Lisans Öğrencileri Kapsamında Bir Değerlendirme Çalışması,” *Yükseköğretim Dergisi*, 10/2 (2020), 181–192; Muhammet Fatih Genç - Süleyman Gümrükçüoğlu, “Koronavirüs (Covid-19) Sürecinde İlahiyat Fakültesi Öğrencilerinin Uzaktan Eğitime Bakışları,” *Turkish Studies* 15/4 (2020), 403-422.

⁴ Milli Eğitim Bakanlığı (MEB), “Bakan Selçuk Koronavirüs’e Karşı Eğitim Alanında Alınan Tedbirleri Açıkladı”. Erişim 16 Eylül 2025; Mahmut Özer, “Educational Policy Actions by the Ministry of National Education in the Times of COVID-19,” *Kastamonu Education Journal* 28/3 (2020), 1124-1129; Ertuğ Can, “Coronavirüs (Covid-19) Pandemisi ve Pedagogik Yansımaları: Türkiye’de Açık ve Uzaktan Eğitim Uygulamaları,” *Açıköğretim Uygulamaları ve Araştırmaları Dergisi* 6/2 (2020), 11-53;

⁵ Bk. Özer, “Educational Policy Actions by the Ministry of National Education in the Times of COVID-19,” 1124-1129.

yoluyla sürdürülen öğretmenlik uygulamalarının da incelenmesi gereken önemli alanlardan biri olduğu görülmektedir. Bu süreç, uzaktan eğitim ortamlarında yürütülen öğretmenlik uygulamasının; ders araç-gereçleri, öğretim teknolojileri ve materyal kullanımı, yöntem-teknik, öğrenme etkinlikleri, öğrenciyle iletişim, ölçme-değerlendirme yaklaşımlarındaki değişim ve derslerin verimliliği gibi çok boyutlu olarak ortaya konulmasını gerekli kılmıştır. Buna göre, salgın sürecinde uzaktan eğitimin öğretmenlik uygulaması dersinde herhangi bir değişime yol açıp açmadığı, değişim söz konusu ise bunun hangi boyutlarda gerçekleştiği ve eğitimin verimlilik durumu, öğrencilerin bakış açısı temel alınarak incelenmiştir. Bu çerçevede çalışmanın konusu “Pandemi sürecinde ilahiyat fakültesi öğrencilerinin katıldığı öğretmenlik uygulaması dersinin incelenmesi” olarak belirlenmiştir. Araştırmanın problemi ise, “İlahiyat fakültesi son sınıf öğrencileri, pandemi sürecinde uzaktan öğretmenlik uygulaması ders sürecini nasıl değerlendirmektedir?” şeklinde tespit edilmiştir.

2. Amaç

Araştırmanın temel amacı, pandemi döneminde ilahiyat fakültesi son sınıf öğrencilerinin uzaktan eğitimle katıldığı öğretmenlik uygulaması ders sürecinin öğrenci perspektifinden değerlendirilmesini ve bu süreçte yaşanan değişimi/dönüşümü tespit etmektir.

Bu temel amaç bağlamında araştırmada şu alt amaçlar dikkate alınmıştır:

1. Pandemi sürecinde öğretmenlik uygulaması dersinin işleniş durumunu ortaya koymak.
2. Uzaktan öğretmenlik uygulaması derslerinde yöntem-teknik ve teknoloji/materyal kullanımını saptamak.
3. Uzaktan öğretmenlik uygulaması derslerinde gerçekleştirilen ölçme-değerlendirme yaklaşımlarını belirlemek.
4. Uzaktan öğretmenlik uygulaması derslerinde öğrenci devamsızlığını tespit etmek.
5. Uzaktan öğretmenlik uygulaması derslerinde uygulama öğrencisi ile uygulama öğretmeni arasındaki iletişimi belirlemek.
6. Uzaktan öğretmenlik uygulaması derslerinde karşılaşılan sorunları ortaya koymak.
7. Uzaktan öğretmenlik uygulaması derslerinin verimlilik durumunu analiz etmek.
8. Öğretmenlik uygulaması dersinin geleceğini değerlendirmek.

Araştırmanın, ilahiyat fakültelerindeki öğretmenlik uygulamasında karşılaşılan sorunların tespit edilmesine ve bu sürecin daha verimli hale getirilmesine katkı

sunulması amaçlandığı için bu yönüyle ilgili alana ve literatürün gelişimine de yararlı olabileceği düşünülmektedir.

3. Sınırlılıklar

Bu çalışma;

1. Küresel salgın sürecinde uzaktan eğitimde öğretmenlik uygulaması dersi hakkındaki ilahiyat fakültesi son sınıf öğrencilerinin görüşleri,
2. Anket formu,
3. Örneklem birimi,
4. Gerçekleştirilen zaman,
5. Elde edilen bulgular ve sonuçlarla sınırlıdır.

4. Yöntem

4.1. Model

Öğretmenlik uygulaması dersinin ilahiyat fakültesi son sınıf öğrencileri gözüyle incelenmeye çalışıldığı bu araştırmada tarama modeli kullanılmış ve nicel araştırma yönteminden yararlanılmıştır.⁶ Tarama modeli, mevcut bir durumu doğal koşulları içinde ve olduğu gibi betimlemeyi amaçlayan bir araştırma yaklaşımıdır.⁷ Nicel araştırmalar ise temel olarak sayısal verilerin toplanması ve istatistiksel yöntemlerle analiz edilmesine dayanan çalışma tasarımlarını ifade eder.⁸ Bu bağlamda çalışmanın temel problemi ve araştırma soruları dikkate alınarak tarama modeli ve nicel araştırma yöntemi kullanılmıştır.

4.2. Veri Toplama Araçları ve Verilerin Analizi

⁶ Niyazi Karasar, *Bilimsel Araştırma Yöntemi* (Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık, 2016); Saim Kaptan, *Bilimsel Araştırma ve İstatistik Teknikleri* (Ankara: Tekişik Web Ofset Tesisleri, 1993); John. W. Creswell, *Araştırma Deseni Nitel, Nicel ve Karma Yöntem Yaklaşımları*, çev. ed. Selçuk Beşir Demir (Ankara: Eğiten Kitap, 2016); Adnan Erkuş, *Davranış Bilimleri İçin Bilimsel Araştırma* (Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2011); Ertuğrul Özdemir, "Tarama Yöntemi" ed. Mustafa Metin, *Kuramdan Uygulamaya Eğitimde Bilimsel Araştırma Yöntemleri* (Ankara, Pegem Akademi: 2014), 77-97.

⁷ Bk. Kaptan, *Bilimsel Araştırma ve İstatistik Teknikleri*; Erkuş, *Davranış Bilimleri İçin Bilimsel Araştırma*; Erkuş, *Davranış Bilimleri İçin Bilimsel Araştırma*; Karasar, *Bilimsel Araştırma Yöntemi*.

⁸ Nicel araştırma ile ilgili bilgi için bk. Creswell, *Araştırma Deseni Nitel, Nicel ve Karma Yöntem Yaklaşımları*; Burke Johnson - Larry Christensen, *Eğitim Araştırmaları (Nitel, Nitel ve Karma Yaklaşımlar)*, çev. ed. Selçuk Beşir Demir (Ankara: Eğiten Kitap, 2014); Elif Kuş, *Nitel-Nitel Araştırma Teknikleri* (Ankara: Anı Yayıncılık, 2012); Zeki Arslantürk, *Sosyal Bilimciler İçin Araştırma Metod ve Teknikleri* (İstanbul: Çamlıca Yayınları, 2001); Suat Cebeci, *Bilimsel Araştırma ve Yazma Teknikleri* (İstanbul: Alfa Yayınları, 2014); Ali Balci, *Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntem, Teknik ve İlkeler* (Ankara: Pegem A Yayıncılık, 2006); Türker Baş, *Anket Nasıl Hazırlanır Uygulanır Değerlendirilir?* (Ankara: Seçkin Yayınları, 2006).

Araştırmada veri toplama aracı olarak anket tekniğinden faydalanılmıştır.⁹ Anket, bilimsel çalışmalarda kontrollü veri toplama sürecine imkân tanıyan, nicel bulguların sistematik olarak toplanmasını sağlayan bir tekniktir.¹⁰

Bu çerçevede çalışmanın teorik çerçevesi için konuyla ilgili alanyazın taraması yapılmış ve konuyla ilgili bulgulara ulaşılmıştır. Araştırmanın ampirik çerçevesi için ise öncelikle anket sorularının hazırlanması temel alınmıştır. Bunun için alan uzmanlarıyla görüşülerek anket soruları hazırlanmış, sonrasında bir pilot uygulama yapılmış ve ulaşılan sonuçlara göre anket formuna son şekli verilmiştir. Anketlerin uygulaması ise 18.05.2021 tarihli ve 2021/10 sayılı kurum izni, Balıkesir Üniversitesi (BAÜN) Sosyal ve Beşeri Bilimler Etik Komisyonunun 17.06.2021 tarihli toplantısında 19928322/900/41239 sayılı yazıyla alınan “Etik Kurul Onay Belgesi” ile online olarak gerçekleştirilmiştir. Uygulamanın başlangıcında, katılımcılara gönüllü katılımcı onam formu ve anket formu yönergesi gönderilerek çalışmanın amacı, gizlilik ilkeleri ve süreç hakkında bilgi verilmiş, sorulara içtenlikle cevap vermeleri gerektiği ifade edilmiş, anlaşılmayan/açık olmayan bir husus varsa sorabilecekleri ve istedikleri zaman çalışmadan ayrılacakları belirtilmiştir.

Anket sorularından elde edilen verilerin analizi Ms Office Excel programı üzerinden yapılmış, ankete katılan öğrencilere ilişkin değişkenler için frekans (n) ve yüzde (%) tabloları düzenlenmiştir. Değişkenler arasındaki ilişkilerin belirlenmesi ve değerlendirilmesi amacıyla da yaygın kullanılan nicel veri analizlerinden çapraz tablo analizi¹¹ yapılmıştır. Sonrasında elde edilen bulguların müstakil ve karşılaştırmalı analizleri/yorumları yapılmıştır.

Ayrıca araştırma sonucu ulaşılan bulgular ve alanyazın incelemesiyle elde edilen veriler çerçevesinde, ilahiyat fakültelerinde uzaktan öğretmenlik uygulamasına yönelik bir durum tespiti yapılarak bu süreçte karşılaşılan problemlere yer verilmiştir.

Diğer yandan nicel araştırmalarda geçerlik ve güvenirlik düzeyini artırmak için araştırma sürecinin her aşamasında titiz davranılması önem arz etmektedir. Bu kapsamda çalışmada sorular net ve anlaşılır hale getirilmiş, soruların oluşturulmasında uzman görüşüne müracaat edilmiş, küçük bir grup üzerinde pilot uygulama yapılmış, soruların teorik çerçeveye uygunluğu kontrol edilmiş, evrenin tamamına ulaşılması hedeflenmiş, veri toplama ve analiz süreci detaylı

⁹ Arslantürk, *Sosyal Bilimciler İçin Araştırma Metod ve Teknikleri*.

¹⁰ Arslantürk, *Sosyal Bilimciler İçin Araştırma Metod ve Teknikleri*, 111.

¹¹ Özden Özbay, “Çapraz Tablo Analizi Nasıl Yapılır?: Pratik Bir Açıklama”, *Hacettepe Üniversitesi Türkiye Araştırmaları (HÜTAD)* 9 (2008), 459-470.

olarak ortaya konulmuştur.¹²

4.3. Evren ve Örneklem

Çalışmanın evrenini, 2020-2021 öğretim yılı bahar yarıyılında BAÜN İlahiyat Fakültesinde öğretmenlik uygulaması dersini alan 163 öğrenci oluşturmaktadır. Bu süreçte öğrencilerin tümüne online olarak ulaşılması hedeflendiğinden örneklem seçilmemiş, “tam sayım”¹³ uygulamasına gidilmiştir.¹⁴

5. Varsayımlar

Çalışmanın varsayımları şunlardır:

1. Öğrencilerin anket sorularını doğru anladığı varsayılmıştır.
2. Öğrencilerin anket sorularına içtenlikle cevap verdikleri varsayılmıştır.
3. Anket sorularının araştırma için yeterli bulguları sağladığı varsayılmıştır.
4. Çalışmada ulaşılan kaynakların, araştırma için yeterli olduğu varsayılmıştır.

6. İlgili Araştırmalar

Konuyla ilgili alanyazın incelendiğinde “öğretmenlik uygulaması” ve “din öğretiminde öğretmenlik uygulaması” üzerine yapılmış araştırmalardan¹⁵ söz

¹² Bk. Roberta Heale - Alison Twycross, “Validity and Reliability İn Quantitative Studies”, *Evidence-Based Nursing* 18/3 (2015), 66-67; Ankara Üniversitesi (AÜ) “Ölçeğin Geçerlilik ve Güvenilirliği”, (Erişim 04 Mayıs 2026).

¹³ Demirali Yaşar Ergin, “Örnekleme”, *M. Ü. Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi* 3 (1991), 111-124.

¹⁴ Çalışmada eksik ve hatalı doldurulan anketler dikkate alınmamıştır.

¹⁵ Bk. Ayşegül Gün, “Pedagojik Formasyon Eğitimi Alan İlahiyat Fakültesi Öğrencilerinin Mesleki Yeterlik Algıları ve Pedagojik Formasyon Programına İlişkin Görüşleri: Amasya Üniversitesi Örneği”, *Amasya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 8 (2017), 125-171; Süleyman Karataş – Emel Sünter, “Aday öğretmenlik Eğitimi Uygulaması Sürecine İlişkin Bir Durum Çalışması”, *Türk & İslam Dünyası Sosyal Araştırmalar Dergisi* 5 /16 (2018), 55-70; Sevda Koç Akran – Zehra İş Üner, “Danışman Öğretmenlerin Danışman Eğitimi ve Aday Öğretmen Yetiştirme Sürecine İlişkin Görüşleri”, *Kastamonu Education Journal* 26/5 (2018), 1723-1736; Özgür Ulubey, “Aday Öğretmen Yetiştirme Programının Değerlendirilmesi”, *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi (H. U. Journal of Education)* 33/2 (2018), 480-502; Ahmet Koç, “COVID-19 Salgını Sürecinde İlahiyat Fakültesi Öğretmenlik Uygulaması Dersinin Uzaktan Eğitim Yoluyla Yapılması: Örnek Bir Uygulama Modeli”, *Milli Eğitim Dergisi* 49/1 (2020), 851-875; Ayşegül Gün, “İlahiyat Alanında Pedagojik Formasyon Eğitimi Alan Öğretmen Adaylarının Gözüyle Din Dersi Öğretmenleri”, *Şırnak Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 11/24 (2020), 129-158; Fatma Çapcıoğlu – Yıldız Kızılabdullah, “Uygulama Öğretmeni ve Öğrencilerinin Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Öğretmenlik Uygulaması Sürecine Yönelik Görüşleri”, *Dini Araştırmalar, Din Eğitimi: Beyza Bilgin Özel Sayısı*, 23/58 (2020), 51-78; Şükrü Keyifli, “İlahiyat Fakültesi Öğrencilerinin Öğretmenlik Uygulaması İle İlgili Görüşleri: DEÜ İlahiyat Fakültesi Örneği”, *Dokuz Eylül Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 52 (2020), 39-65; Hasan Çetinel, “Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Öğrencilerinin Öğretmenlik Uygulaması Dersine Yönelik Beklentileri”, *Tasavvur Tekirdağ İlahiyat Dergisi* 8/2 (2022), 1541-1575; Münir Ecer, “İlahiyat

etmek mümkündür. Pandemi sürecinde ise spesifik olarak İlahiyat fakültelerinde uzaktan eğitimle öğretmenlik uygulaması konusunda öğrenciler üzerine yapılan sadece bir çalışmaya¹⁶ ulaşıldığı ve bunun da Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nde Yakın Doğu Üniversitesi İlahiyat Fakültesi son sınıf öğrencileriyle yapıldığı görülmektedir. Koç, nitel ve nicel boyutları olan karma türde yaptığı bu araştırmada, öğretmenlik uygulaması dersinin uzaktan eğitimle yapılmasıyla ilgili öğrenci görüşlerine/algılarına yer vermiş ve süreci literatür ışığında değerlendirmiştir.¹⁷

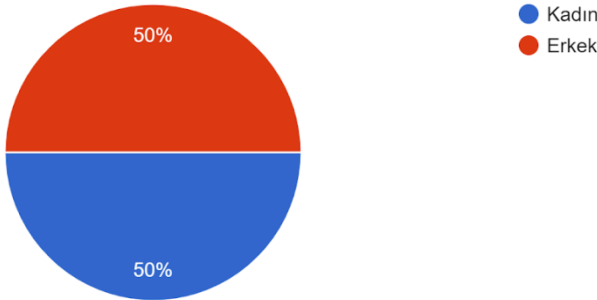
Bu bağlamda literatürdeki çalışmalara bakıldığında, öğretmenlik uygulaması üzerine yapılan araştırmaların yer aldığı ancak, pandemi sürecinde yüksek din öğretimi kurumlarında öğretmenlik uygulaması üzerine yapılmış çalışmaların oldukça sınırlı düzeyde olduğu görülmektedir. Buradan hareketle, araştırmanın; tüm dünyayı etkisi altına alan salgın sürecinde, ilahiyat fakültesi öğrencilerinin uzaktan eğitim yoluyla yürütülen öğretmenlik uygulaması dersine ilişkin deneyim ve değerlendirmelerini inceleyerek, ilgili alanyazına katkı sağlaması beklenmektedir.

7. Bulgular ve Tartışma

7.1. Örneklemeye Ait Genel Özellikler

7.1.1. Cinsiyet ve Yaş

Şekil 1: Katılımcıların Cinsiyet Durumu

Şekil 1'e göre, katılımcıların yarısını kadınlar, diğer yarısını ise erkekler

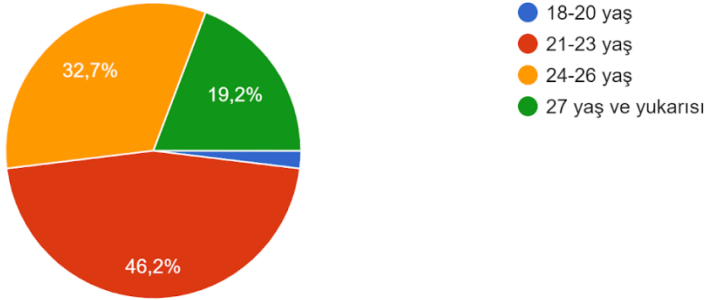
Fakültesi Öğrencilerinin Öğretmenlik Uygulaması Dersine İlişkin Beklentileri", Iğdır Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi 35 (2024), 160-177; Ahsen Büber vd. "İlahiyat Fakültesi Öğrencilerinin Pedagojik Formasyon Dersleriyle İlgili Görüşleri", *Talim: Journal of Education in Muslim Societies and Communities* 8/2 (2024), 123-154.

¹⁶ Koç, "COVID-19 Salgını Sürecinde İlahiyat Fakültesi Öğretmenlik Uygulaması Dersinin Uzaktan Eğitim Yoluyla Yapılması: Örnek Bir Uygulama Modeli", 851-875.

¹⁷ Koç, "COVID-19 Salgını Sürecinde İlahiyat Fakültesi Öğretmenlik Uygulaması Dersinin Uzaktan Eğitim Yoluyla Yapılması: Örnek Bir Uygulama Modeli", 851-875.

oluşturmaktadır. Buna göre cinsiyet değişkeni açısından örneklem grubunun dengeli bir dağılım gösterdiği görülmektedir.

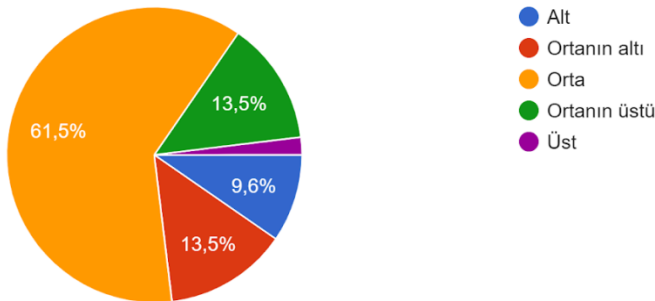
Şekil 2: Katılımcıların Yaş Durumu

Şekil 2’de ankete katılan örneklem grubunun % 46,2’sinin 21-23 yaş, % 32,7’sinin 24-26 yaş, % 19,2’sinin 27 ve yukarı yaş grubunda olduğu görülmektedir. % 1,9 ile en az oranı ise 18-20 yaş grubu oluşturmaktadır. Dolayısıyla öğrencilerin önemli bir oranının 21-23 yaş grubunda yoğunlaştıkları anlaşılmaktadır. Bunun ise araştırmaya katılan öğrencilerin son sınıf öğrencileri olmasından kaynaklandığı ifade edilebilir. İleri yaşta olanların da daha çok uzatmalı, ikinci üniversite okuyan ve DGS ile geçiş yapan öğrenciler olduğu söylenebilir.

7.1.2. Sosyo-Ekonomik Durum

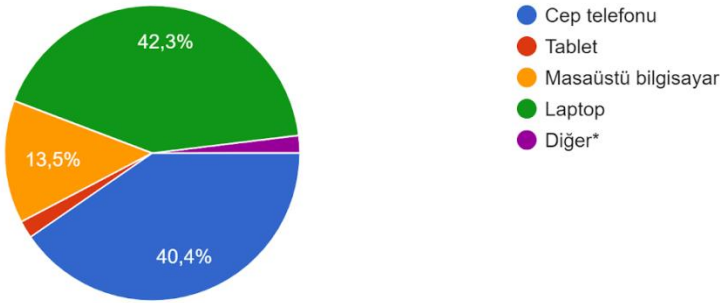
Şekil 3: Katılımcıların Ailelerinin Sosyo-Ekonomik Durumu

Şekil 3'teki veriere göre; araştırmaya katılan öğrencilerden % 61,5'inin ailesinin sosyo-ekonomik durumlarının "orta", % 13,5'inin "orta üstü", % 13,5'inin "ortanın altı", % 9,6'sının "alt" düzeyde olduğu tespit edilmiştir. "Üst" gelir düzeyi olduğunu belirtenlerin oranı ise sadece % 1,9'dur. Buradan hareketle ulaşılan sosyo-ekonomik durum dağılımından, örneklem grubundaki ilahiyat fakültesi son sınıf öğrencilerinin ailelerinin yaklaşık üçte ikilik bir oranla "orta" ekonomik düzeye sahip oldukları anlaşılmaktadır.

7.1.3.Uzaktan Eğitimde Kullanılan Elektronik Cihazlar

Şekil 4: Katılımcıların Elektronik Cihazlarının Dağılımı

Şekil 4'te görüldüğü üzere katılımcıların % 42,3'ü uzaktan eğitimde laptop, % 40,4'ü cep telefonu, % 13,5'i masaüstü bilgisayar kullandığını belirtmektedir. Bu cihazları % 1,9'luk düşük bir oranla tablet takip etmektedir. "Diğer" kategori ile % 1,9'luk oran ise "*Cep telefonu-Laptop*" cevabına yönelmiştir.

Bir başka deyişle öğrencilerin evlerinde uzaktan eğitimde yararlandığı elektronik cihazlar oranlarına göre şu şekilde sıralanabilir:

1. Laptop
2. Cep telefonu
3. Masaüstü bilgisayar
4. Tablet
5. Cep telefonu-Laptop

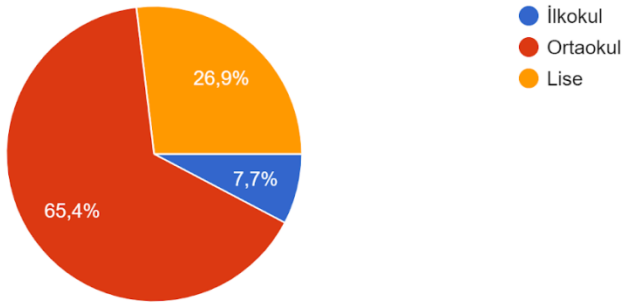
Ulaşılan bulgulara göre pandemi sürecinde zorunlu olarak uzaktan eğitime geçişle birlikte elektronik cihaz temini ve kullanımı önem kazanmış ve ilahiyat son sınıf öğrencilerinde de bu süreçte uzaktan eğitim derslerine daha çok laptop ve cep

telefonundan katıldığı söylenebilir. Bu sonuçların, pandemi sürecinde öğrencilerin hangi elektronik cihazlarla derslere girdiğini ortaya koyması açısından önemli olduğu ifade edilebilir.

Yine bu bulgularla bağlantılı olarak “*Evde kullanılabilir durumdaki elektronik cihaz sayısı ne kadardır?*”, şeklinde sorulan soruya öğrencilerin % 48,1 ile yaklaşık yarısının evlerinde kullanılabilir durumda 2 adet elektronik cihazı olduğu anlaşılmaktadır. Bunu % 19,2 ile 3 adet, % 13,5 ile 4 adet, % 11,5 ile 5 adet ve % 5,8 ile 1 adet elektronik cihazı olduğunu belirten öğrenciler izlemektedir. % 1,9'luk bir oran ise “Diğer” seçeneğinde “*1 adet Laptop, 7 adet diğer elektronik eşyalar*” şeklinde cevap vermiştir. Elde edilen bulgulara göre öğrencilerin önemli bir bölümünde uzaktan eğitimde kullanılabilecek 2 adet elektronik cihaz olduğu anlaşılmaktadır. 1 adet cihazı olduğunu belirtenler ise en az oranı teşkil etmektedir. Cihazı olmayan öğrenci ise yer almamaktadır. Bu durumun, öğrencilerin pandemi sürecinde uzaktan eğitim ile yapılan dersleri takip etmek için sahip oldukları dijital araçlarla ilgili imkân ve sınırlılıkları göstermesi açısından önem arz ettiği söylenebilir.

7.1.4.Öğretmenlik Uygulamasının Yapıldığı Okullar

Şekil 5: Öğretmenlik Uygulamasının Yapıldığı Okul Kademesi

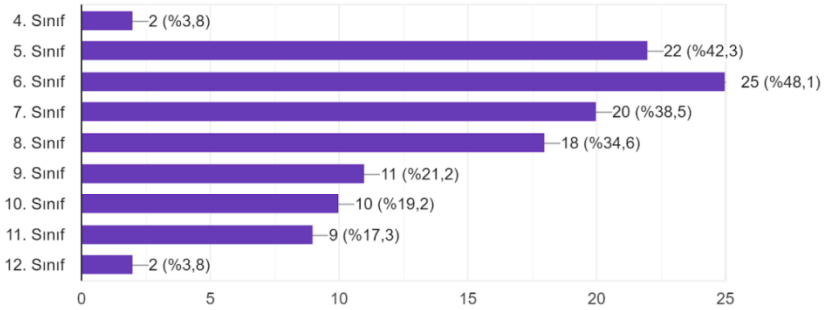

Şekil 5'in verilerine göre, araştırmaya katılan öğrencilerin yaklaşık üçte ikisi (% 65,4) COVID-19 pandemi sürecinde öğretmenlik uygulamasını ortaokul, dörtte birinden daha fazlası (% 26,9) lise kademesinde yaptığını belirtmektedir. % 7,7 ile en düşük oranı ilkökul kademesinde uygulamayı yapanlar oluşturmaktadır. Bunun ise ilkökul kademesinde sadece 4. sınıflarda din kültürü ve ahlak bilgisi (DKAB) dersinin olmasından kaynaklandığı söylenebilir. Dolayısıyla en fazla oran ortaokul ve liseyken en az oran ise ilkökul kademesinde yer almaktadır.

Ayrıca bu kademelerde görev alan uygulama öğretmeninin branşı ile ilgili somut verilere ulaşmak için uygulama öğrencilerine “COVID-19 pandemi sürecinde öğretmenlik uygulaması dersi kapsamında görev alan uygulama öğretmeninizin branşı nedir?” şeklinde soru sorulmuştur. Buna göre katılımcıların yaklaşık dörtte üçünün (% 71,2) COVID-19 pandemi sürecinde öğretmenlik uygulaması dersi kapsamında danışmanları olan uygulama öğretmenlerinin branşının DKAB, yaklaşık onda ikisinin (% 19,2) İHO meslek dersleri, onda bire yakın (% 9,6) bir oranın ise İHL meslek dersleri olduğu görülmektedir. Bu sonuçlardan uygulama öğretmenlerinin daha çok DKAB branşında yoğunlaştığı anlaşılmaktadır. Bunun da İHO ve İHL’lerin nicelik olarak genel ortaokul ve liselere göre daha az olmasından kaynaklandığı söylenebilir.

7.1.5. Öğretmenlik Uygulaması Kapsamında Girilen Sınıflar ve Dersler

Şekil 6: Öğretmenlik Uygulaması Kapsamında Derse Girilen Sınıfların Dağılımı

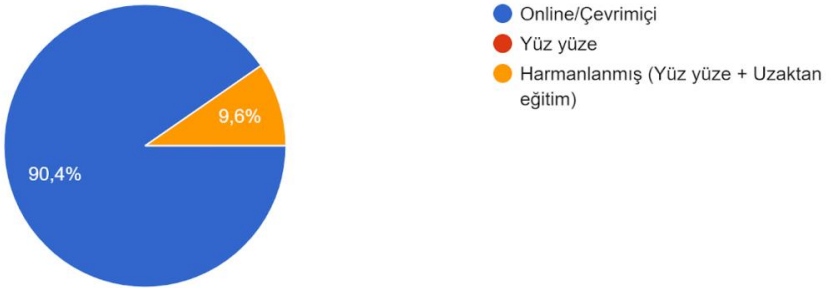

Şekil 6’ya göre araştırmaya katılan öğrencilerin 25’i, öğretmenlik uygulaması dersi kapsamında uygulama okullarında 6. sınıfların derslerine katıldıklarını belirtmektedir. Bunu 22 öğrenci ile “5.sınıf”, 20 öğrenci ile “7. Sınıf”, 18 öğrenci ile “8. sınıf”, 11 öğrenci ile “9. Sınıf”, 10 öğrenci ile “10. sınıf”, 9 öğrenci ile “11. sınıf”, 2’şer öğrenci ile “12. sınıf” ve “4. Sınıf” izlemektedir. Buna göre öğrencilerin daha çok 6, 5, 7 ve 8. sınıfların derslerine yani ortaokul derslerine katıldığı anlaşılmaktadır. Dolayısıyla bu sonuçların şekil 5’in bulgularıyla büyük oranda örtüştüğü söylenebilir.

Diğer yandan uygulama öğrencilerine, uygulama okullarında hangi derse katıldığı ile ilgili sorulan soruya katılımcıların % 69,2’sinin daha çok DKAB derslerine, % 17,3’ünün seçmeli din derslerine (Kur’an-ı Kerim, Hz. Peygamber’in Hayatı, Temel Dini Bilgiler), % 13,5’inin ise İHL meslek derslerine katıldığı görülmektedir. Bu bulgulardan öğrencilerin daha çok DKAB dersinde uygulama yaptıkları anlaşılmaktadır. Elde edilen bu sonuçların da şekil 5 ile büyük oranda uygunluk gösterdiği belirtilebilir.

7.2. Öğretmen Uygulaması Derslerinin Yapılma Şekli

Şekil 7: Uygulama Okullarındaki Derslerin Yapılma Şekli

Şekil 7’de görüldüğü üzere, uygulama okullarında derslerin yapılma şekliyle ilgili bilgiye ulaşmak için “Öğretmenlik uygulaması kapsamında katıldığınız uygulama okulundaki dersler pandemi sürecinde daha çok nasıl yapılıyor?” sorusuna öğrencilerin % 90,4’ü “Online/Çevrimiçi” % 9,6’sı Harmanlanmış (Yüzyüze + Uzaktan Eğitim)” şeklinde cevap vermiştir. Yüz yüze eğitim ise yer almamaktadır. Bunun sebebinin ise pandemi sürecinde zorunlu olarak tüm eğitim kurumlarında uzaktan eğitime geçilmesi¹⁸ olduğu söylenebilir.

Buradan hareketle uygulama okullarında derslerin uzaktan eğitimle yapıldığı ve bunların da büyük çoğunluğunun online olarak yürütüldüğü anlaşılmaktadır.

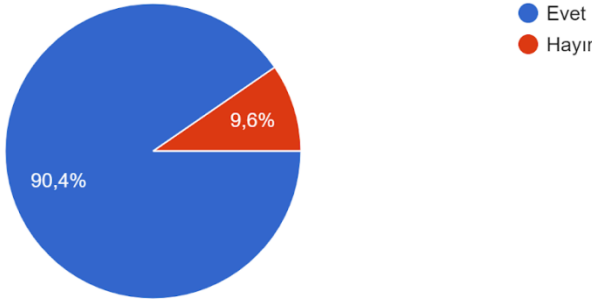
Bu derslerin süresi ile ilgili olarak öğrencilerin % 86,5’i uygulama okullarındaki uzaktan eğitimle yapılan ders süresinin 30 dk., % 9,6’sı 40 dk., % 1,9’u 20 dk. olduğunu belirtmektedir. % 1,9 ile “Diğer” kategorisine yönelen 1 öğrenci ise “Blok 1 saat” şeklinde cevap vermiştir. Elde edilen bu sonuçlara göre ders süresinin büyük oranda 30 dk. olduğu anlaşılmaktadır. Bu uygulamanın MEB’in genel uygulaması ile uygunluk gösterdiği söylenebilir.

Diğer yandan ders süreleri yeterlilik durumu açısından incelendiğinde ise öğrencilerin yaklaşık üçte ikisi (% 61,5) ders süresini yeterli bulurken, dörtte birinden biraz fazlası (% 26,9) kısmen yeterli bulunduğunu belirtmektedir. Yetersiz bulanlar ise yaklaşık onda birlik (% 11,5) bir orana sahiptir. Ulaşılan bu sonuçlara göre katılımcıların yarısından çoğunun öğretmenlik uygulamasında uzaktan eğitimle yapılan ders sürelerinden memnun oldukları söylenebilir.

7.3. Derslere Katılım İçin Yeterli İnternete Sahip Olma Durumu

¹⁸ MEB, “Bakan Selçuk Koronavirüs’e Karşı Eğitim Alanında Alınan Tedbirleri Açıkladı”.

Şekil 8: Derslere Katılım İçin Yeterli İnternet Bağlantısına Sahip Olma Durumu

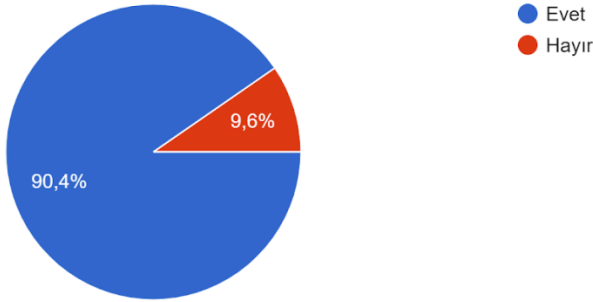

Şekil 8 incelendiğinde, ankete katılan öğrencilerin yaklaşık onda dokuzu (% 90,4) *“Uzaktan eğitimle öğretmenlik uygulamasına katılmak için yeterli internet bağlantınız var mı?”* sorusunda “Evet”, onda biri (% 9,6) ise “Hayır” cevabına yönelmiştir. Buradan öğrencilerin büyük çoğunluğunun derslere katılmak için yeterli internet bağlantısının olduğu anlaşılmaktadır. Düşük bir oran, yeterli internet bağlantısına sahip olmadığını belirtmektedir. Bunun ise bazı öğrencilerin imkânsızlıkları ve ikamet ettikleri yerleşim biriminin şartlarından kaynaklandığı söylenebilir. Yeterli, hızlı ve sağlıklı internet bağlantısının olması uzaktan eğitimle yapılan derslere aktif katılım, ders anlatma, sunum yapma ve derslerin verimliliği açısından büyük önem taşımaktadır.

Bu doğrultuda, ders anlatımı noktasında bağlantı sorunu yaşanma durumuyla ilgili tespitte bulunabilmek için sorulan *“Öğretmenlik uygulamasındaki ders anlatımınızda bağlantı sorunu yaşadınız mı?”*, sorusuna öğrencilerin üçte ikisinden daha fazlası (% 69,2) sorun yaşamadığını, yaklaşık üçte biri (% 30,8) sorun yaşadığını belirtmektedir. Buna göre öğrencilerin çoğunluğunun ders anlatımlarında teknik bir aksaklık yaşanmadığı söylenebilir. Bağlantı sorunu yaşanma oranı ise az değildir. Bağlantı sorununun bazı öğrencilerin sağlıklı konu anlatımı, sunum ve uygulama yapamamasına sebep olduğu, bunun da derslerin verimliliğini etkilediği söylenebilir. Bu sonuçların Şekil 7 ile büyük oranda birbirini desteklediği ifade edilebilir.

7.4. Uygulama Okullarında Derslere Devam Etme

Şekil 9: Uygulama Okullarındaki Derslere Düzenli Katılma Durumu

Öğrencilerin okullardaki öğretmenlik uygulaması dersine düzenli katılmaları ve devam etmeleri, derslerin verimliliği açısından önem arz etmektedir. Bu konuda öğrencilere sorulan *“Uygulama okulundaki öğretmenlik uygulama derslerine haftalık 6 saat olmak üzere düzenli katılıyor musunuz?”* sorusundan şekil 9’da elde edilen bulgulara göre, öğrencilerin büyük çoğunlukla (% 90,4) uygulama okullarındaki derslere katılmaları gereken 6 saatlik zorunlu derslere düzenli katıldığı, düşük bir oranın (% 9,6) ise düzenli katılmadığı görülmektedir. Öğrencilerin derse düzenli ve aktif katılımının uygulama okulunu, uygulama öğretmeni, öğrencileri ve eğitim sürecini daha iyi tanımasına ve analiz etmesine, dersleri izlemesine, uygulama yapmasına, daha nitelikli ders anlatmasına ve daha etkili bir öğrenme-öğretme sürecine katkı sağladığı söylenebilir.

Konuyla ilgili daha detaylı verilere ulaşabilmek için derslere düzenli katılmadığını belirten öğrencilere sorulan *“Derslere düzenli devam edememe sebebiniz nedir?”* sorusuna katılımcıların yaklaşık üçte ikisi (% 60) uygulama okullarında haftalık 6 saate düzenli devam edememelerinin sebebiyle ilgili olarak internet bağlantısının olmaması veya sorunlu olması, yaklaşık üçte biri (% 30) bir işte çalışma hususuna işaret etmiştir. Onda birlik (% 10) bir oran ise “Diğer” şıkkı ile “KPSS sınavı konularını yetiştirmeye çalıştığım için” şeklinde sebep belirtmiştir. Bu sonuçlara göre derse düzenli katılamamada internet sorununun ön plana çıktığı anlaşılmaktadır.

Covid-19 salgın sürecinde uzaktan öğretmenlik uygulaması dersi üzerine yapılan bir araştırmada da uzaktan eğitimin sınırlılıklarından (teknik, alt yapı, araç-gereç vb.) dolayı ev ortamında gerçekleştirilen derslerde öğrencilerin derse devam etme ve motivasyon konusunda sıkıntılar yaşadıkları tespit edilmiştir.¹⁹ Uzaktan eğitimle ilgili yapılan başka bir çalışmada ise öğrencilerin uzaktan eğitim yoluyla

¹⁹ Koç, “COVID-19 Salgını Sürecinde İlahiyat Fakültesi Öğretmenlik Uygulaması Dersinin Uzaktan Eğitim Yoluyla Yapılması: Örnek Bir Uygulama Modeli”, 865.

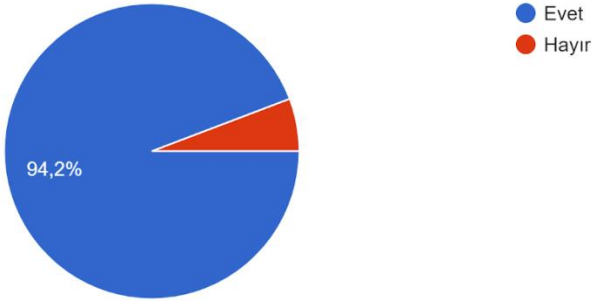
verilen dersleri önemsemediği ve derslere katılımın az olduğu belirlenmiştir.²⁰

Bunun yanında cinsiyet değişkeni ile derslere düzenli devam etmeme/edememe sebebi arasındaki ilişkiye bakıldığında, kız öğrencilerin tamamının internet bağlantı sorunu olduğu için, erkek öğrencilerin önemli bir oranının ise bir işte çalıştığı için derslere düzenli devam edemediği anlaşılmaktadır. Bu verilere göre derslere devam edemediğini belirten kızlarda internet sorununun, erkeklerde ise bir işle meşgul olmanın ön plana çıktığı söylenebilir.

Elde edilen bu sonuçlara göre, uzaktan eğitim sürecinde derslerin online olarak yapıldığı düşünüldüğünde, bu eğitim sürecinin olumsuzluklarının/sınırlılıklarının (yeterli internet alt yapısının ve imkanının olmaması, derslerin senkron işlenmemesi vb.) en aza indirilmesiyle, uygulama derslerinde öğrencilerin derse düzenli ve aktif katılımları ile öğretmenlik deneyimini elde etmelerine büyük katkı sağlanacağı söylenebilir.

7.5. Uygulama Öğretmenlerinin Derslerde Kullandığı Öğretim Yöntem ve Teknikleri

Şekil 10: Uygulama Öğretmenlerinin Derslerde Farklı Yöntem ve Teknik Kullanımı

Şekil 10'daki ulaşılan verilere göre, araştırmaya katılanların % 94,2'si öğretmenlik uygulama derslerinde uygulama öğretmeni tarafından farklı öğretim yöntem ve tekniklerinin kullandığını, % 5,8'i ise kullanılmadığını belirtmektedir. Bu sonuçlara göre, öğrencilerin yarısından çoğu derslerde yöntem-teknik çeşitliliğine vurgu

²⁰ Mustafa Özgöl vd., "Örgün Eğitimde Uzaktan Eğitim Uygulamalarına İlişkin Öğrenci ve Öğretim Elemanı Değerlendirmeleri." *Yükseköğretim ve Bilim Dergisi* 7/2 (2017), 294-304.

yapmaktadır. Gün'ün öğretmen adayları üzerine yaptığı araştırmada da kısmen farklı yöntem-tekniklerin kullanıldığına dikkat çekildiği ifade edilebilir.²¹ Yine Gün'ün yaptığı başka bir çalışmada, öğretmenlik uygulamasında uygulama öğretmenlerinin klasik/geleneksel yöntem-teknik dışında farklı öğretim yöntem-tekniklerini kullanmadıkları dile getirilmiştir²² Buradan hareketle derslerde farklı öğretim yöntem ve teknik kullanımının öğrencilerin gelişim özellikleri ve bireysel farklılıklarının göz önünde bulundurulması, derse aktif katılım ve etkili/anımlı öğrenme açısından önem taşıdı söylenebilir.

Bununla birlikte yöntem-teknik tercihi ile ilgili detaylı analizlere ulaşabilmek için *“Derslerde daha çok hangi öğretim yöntem-teknığının kullanıldığına yönelik”* sorulan soruya, araştırmaya katılan örneklem grubunun yarısından biraz fazlası (% 52,1) uygulama öğretmeninin derslerde daha çok *“Anlatım”*, yaklaşık üçte biri (%29,2) *“Soru-cevap”* yöntemini kullandığını belirtmektedir. Bu yöntem-teknikleri, % 6,3 ile *“Gösteri”*, % 4,2 ile *“Örnek olay”*, % 2,1 ile *“Grup çalışması”*, % 2,1 ile *“Tartışma”* takip etmektedir. % 4,2 ise *“Diğer”* seçeneğine yönelenler ise *“Anlatım, soru, cevap, örnek olay, gösteri”* ve *“Sunu, anlatım, görsel, soru- cevap”* tekniklerinin tercih edildiğini ifade etmektedir.

Başka bir deyişle, uygulama öğretmenlerinin derslerde kullandığı öğretim yöntem ve teknikleri oranlarına göre şunlardır:

1. Anlatım
2. Soru-cevap
3. Gösteri
4. Örnek olay
5. Grup çalışması / Tartışma

Bu sonuçlara göre uzaktan eğitimde öğrencilere model olan uygulama öğretmeninin derslerde kullandığı yöntemlerin başında anlatım ve soru-cevap yöntem-teknığının geldiği görülmektedir. Diğer yöntemlerin daha az kullanıldığı anlaşılmaktadır. İlahiyat fakültesi öğretmenlik uygulaması dersi üzerine yapılan bir araştırmada ise *“soru-cevap”*, *“beyin fırtınası”* ve *“kavram haritası”* yöntemlerine/tekniklerine dikkat çekildiği görülmektedir.²³ Amasya Üniversitesi Eğitim Fakültesinde ilahiyat alanında pedagojik formasyon eğitimi alan öğretmen adayları üzerine yapılan bir alan araştırmasında katılımcıların, birinci sırada en çok

²¹ Gün, *İlahiyat Alanında Pedagojik Formasyon Eğitimi Alan Öğretmen Adaylarının Gözüyle Din Dersi Öğretmenleri*, 145, 146.

²² Gün, *“Pedagojik Formasyon Eğitimi Alan İlahiyat Fakültesi Öğrencilerinin Mesleki Yeterlik Algıları ve Pedagojik Formasyon Programına İlişkin Görüşleri: Amasya Üniversitesi Örneği”*, 149.

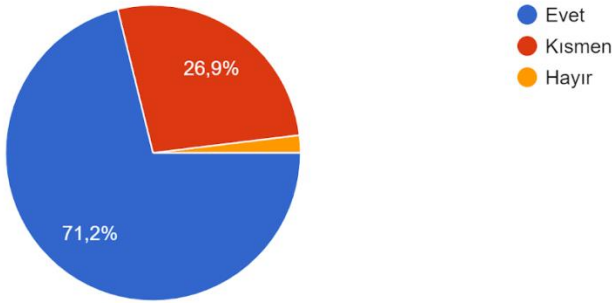
²³ Koç, *“COVID-19 Salgını Sürecinde İlahiyat Fakültesi Öğretmenlik Uygulaması Dersinin Uzaktan Eğitim Yoluyla Yapılması: Örnek Bir Uygulama Modeli”*, 866.

kullanılan yöntemin “Anlatım” ikinci sırada “soru-cevap”, üçüncü sırada ise “Tartışma” olduğunu belirttiği anlaşılmaktadır.²⁴ Bu yönüyle bu üç çalışmanın kısmen benzerlik gösterdiği ve derslerde daha çok geleneksel/klasik yöntemlerin kullanıldığı ifade edilebilir.

Buradan hareketle derslerde farklı ve modern yöntem-teknik kullanım zenginliğinin, çeşitli öğrenme alanlarına ve sitillerine sahip olan öğrencilerin bu farklılıklarının dikkate alınmasının, motivasyon-verimlilik ve kalıcı öğrenmenin gerçekleşmesiyle derslerde tekdüzelikten uzaklaşılması açısından ön plana çıkan önemli bir pedagojik uygulama olduğu söylenebilir.

7.6. Uygulama Öğretmenlerinin Derslerde Materyal Kullanımı

Şekil 11: Uygulama Öğretmeninin Yeterli Materyal ve Doküman Kullanımı

Şekil 11'e göre örnekleme giren öğrencilerin % 71,2'si uygulama öğretmeninin derslerde yeterince materyalden/dokümandan yararlandığını, % 26,9'u kısmen yararlandığını belirtmektedir. % 1,9'luk çok düşük bir oran ise materyalden/dokümandan yeterli ölçüde yararlanılmadığı görüşündedir. Bu sonuçlara göre, araştırmaya katılanların çoğunluğu uygulama öğretmenlerinin derslerde yeterli materyal ve dokümandan yeterince faydalandığını ön plana çıkarmaktadır. Ancak yeterli materyal kullanımı konusunda ulaşılan sonuçlarda kısmen ve hayır yanıtları birlikte düşünüldüğünde azımsanmayacak bir oranın karşımıza çıktığı söylenebilir. Çünkü derslerde yeterli materyal kullanımının derslerde ilgi, motivasyon ve eğitimin verimliliğinin artırılmasına katkı sunacağı söylenebilir.

Diğer yandan uygulama okullarında girilen ders ile uygulama öğretmeninin materyalden yararlanma durumu değişkenler açısından analiz edildiğinde, DKAB

²⁴ Gün, İlahiyat Alanında Pedagojik Formasyon Eğitimi Alan Öğretmen Adaylarının Gözüyle Din Dersi Öğretmenleri", 145, 146.

dersine giren katılımcıların % 75,7'sinin "Evet" cevabına, seçmeli din derslerine ve İHL meslek derslerine giren katılımcıların önemli bir oranının ise "Kısmen" cevabına yöneldiği görülmektedir. Buna göre DKAB dersine giren uygulama öğretmenlerinin, seçmeli din dersi ve İHL meslek derslerine giren uygulama öğretmenlerinden derslerde daha fazla/yeterli materyalden yararlandığı düşüncesinin ön plana çıktığı söylenebilir.

Diğer yandan katılımcıların yarısından fazlasının (% 59,6) uygulama öğretmenin derslerde öğretim materyali olarak daha çok ders kitabı, yaklaşık üçte birinin (% 30,8) PowerPoint sunum, düşük bir oranla % 3,8'inin PDF/Word dosyası/yazılı metin materyallerinden yararlandığını belirttiği görülmektedir. % 5,8'lik "Diğer" şıkkında ise *"film, video, PDF,ders kitabı, PowerPoint sunusu", "ders kitabı, PowerPoint Sunum, Film/ Video,Ders kitabı,PDF/ Word dosyası/yazılı metin", "Diyanet Kur'an-ı Kerim"* materyallerinin kullanımına vurgu yapılmaktadır. Ulaşılan bulgulara göre kullanılan materyallerde ders kitabı öne çıkmaktadır. Etkin kullanılan materyal çeşitliliğinin derslerdeki kazanımların gerçekleşmesinde önemli rol oynadığı söylenebilir.

Bunlarla birlikte uygulama öğretmenin teknolojik araç-gereç kullanım becerisine yönelik katılımcılara soru yöneltilmiştir. Buna göre, ankete katılan öğrencilerin % 44,2'si uzaktan eğitim sürecinde uygulama öğretmenin teknolojik araç-gereç kullanım becerisini yeterli, % 36,5'i çok yeterli bulurken % 3,8'i yetersiz, % 3,8'i ise çok yetersiz görmektedir. Kararsızların oranı ise % 11,5'dir

Elde edilen bulgulara göre öğrencilerin büyük bölümünün (% 80,7) derslerde uygulama öğretmenin teknolojik araç-gereç ve materyal kullanım açısından yeterli/çok yeterli bulduğu ve bu durumdan memnun oldukları söylenebilir. Öğretmen adayları üzerine yapılan bir saha çalışmasında da DKAB ve İHL meslek dersleri uygulama öğretmenlerinin öğretim teknolojilerini kullanma becerileri ile ilgili katılımcı görüşlerine dikkat çekilmiştir.²⁵ Yine benzer bir araştırmada, öğretmen adaylarının teknolojik alana hâkim olmadığı ve teknolojik araç-gereçleri kullanmayı bil(e)mediği için zorluk çekmeye yönelik bulgulara yer verilmiştir.²⁶ Dolayısıyla, uygulama öğretmenlerinin teknolojik araç-gereç kullanım becerilerinin uygulama öğrencilerinin mesleki gelişimine ve onlara bu yönde yapılacak rehberliğe/tecrübe aktarımına katkı sunması açısından önem taşıdığı ifade edilebilir.

Diğer yandan okul kademesi değişkeni ile uzaktan eğitim sürecinde uygulama

²⁵ Gün, İlahiyat Alanında Pedagojik Formasyon Eğitimi Alan Öğretmen Adaylarının Gözüyle Din Dersi Öğretmenleri", 149, 150.

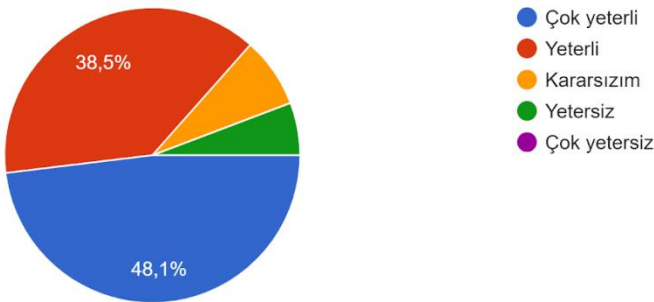
²⁶ Gün, "Pedagojik Formasyon Eğitimi Alan İlahiyat Fakültesi Öğrencilerinin Mesleki Yeterlik Algıları ve Pedagojik Formasyon Programına İlişkin Görüşleri: Amasya Üniversitesi Örneği", 148.

öğretmenlerinin teknolojik araç-gereç kullanım becerisi birlikte değerlendirildiğinde, öğretmenlik uygulamasını ilkökulda yapan katılımcıların % 75'inin, ortaokulda yapanların % 47,6'sının, lisede yapanların ise % 28,6'sının öğretmenlerinin teknoloji kullanım becerisini yeterli bulduğunu belirttiği görülmektedir. Değişkenler arası ulaşılan bu verilere göre, uygulama öğrencilerinin uygulama yaptığı okul kademesi ilerledikçe/sınıf düzeyi arttıkça uygulama öğretmenlerin teknolojik araç-gereç kullanım becerisinin yeterli bulunma oranının azaldığı söylenebilir. Buradan hareketle okul kademesi ile uygulama öğretmenin teknolojik araç-gereç kullanma becerisinin farklılık arz ettiği söylenebilir.

Aynı şekilde bir de uygulama okullarında girilen ders değişkeni ile uzaktan eğitim sürecinde uygulama öğretmenlerinin teknolojik araç-gereç kullanım becerisi ilişkisi dikkate alındığında, DKAB ve seçmeli din derslerinde öğretmenlerin teknolojik araç-gereç becerisini çok yeterli bulma oranı daha fazlayken, İHL meslek derslerinde bu oranların düştüğü ve yeterli bulma oranının ise daha fazla olduğu görülmektedir. Bu sonucun DKAB ve seçmeli din dersinde görev alan uygulama öğretmenlerinin teknolojik araç-gereçleri kullanım becerisinin İHL meslek derslerine göre daha çok yeterli bulunduğunu ortaya koyması ve uygulama öğrencilerine örneklik/rehberlik açısından dikkat çekici olduğu söylenebilir.

7.7. Uygulama Öğretmenlerinin Derslerde Motivasyon ve Verimliliği

Şekil 12: Uygulama Öğretmeninin Derslerdeki Motivasyon ve Verimlilik Durumu

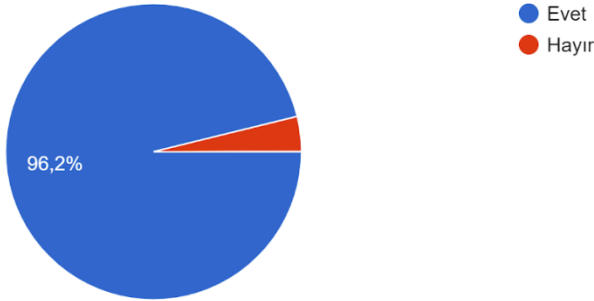

Şekil 12'ye bakıldığında örneklem grubunun % 48,1'inin uygulama öğretmenin derslerdeki motivasyon ve verimliliğini çok yeterli, % 38,5'inin yeterli, % 5,8'inin yetersiz bulduğu görülmektedir. % 7,7'sinin ise bu konuda kararsız olduğu anlaşılmaktadır. Buradan hareketle şekil 15 irdelendiğinde, katılımcıların % 86,6

gibi büyük çoğunluğunun uygulama öğretmenlerinin derslerdeki motivasyon ve verimliliğini yeterli/çok yeterli gördüğü söylenebilir. İlahiyat alanında öğretmen adaylarının perspektifinden din dersi öğretmenlerinin incelendiği bir araştırmada da, aday öğretmenlerinin büyük çoğunluğunun (%83,1) uygulama öğretmenin mesleğini severek yaptığını belirttiği görülmektedir. Buradan uygulama öğretmenlerinin mesleğini benimsediği ve yüksek bir motivasyonun düzeyine sahip olduğu anlaşılmaktadır.²⁷ Uygulama öğretmenin işini sevmesi, benimsemesi ve motivasyonunun, uygulama öğrencilerinin mesleki ve pedagojik gelişimine katkısı ve derslerin verimliliği açısından önem arz ettiği söylenebilir. Dolayısıyla elde edilen bu sonuçların çalışmamızın bulgularıyla benzerlik gösterdiği belirtilebilir.

7.8. Uygulama Öğrencilerinin Derslerde Yöntem-Teknik ve Materyal Kullanımı

Şekil 13: Ders Anlatımında Farklı Yöntem ve Tekniklere Yer Verme Durumu

Şekil 13'e bakıldığında, katılımcıların % 96,2'si öğretmenlik uygulamasında ders anlatımlarında farklı yöntem ve tekniklere yer verdiğini vurgulamaktadır. Farklı yöntem-tekniklerden yararlanmadığını belirtenlerin oranı ise % 3,8'dir. Bu bulgulara göre, öğrencilerin neredeyse tamamı derslerde yöntem zenginliğine vurgu yapmaktadır. Derslerde yöntem çeşitliliğinin hâkim olmasının, öğrencilerin ilgisi, kazanımların gerçekleşmesi, kalıcı bir öğrenme ve etkili bir sınıf yönetimi açısından önem arz ettiği söylenebilir. Bu sonuçlar Şekil 10'un bulgularıyla uygunluk göstermektedir.

Öte taraftan ders değişkeni ile uygulama öğrencilerinin öğretmenlik uygulamasındaki ders anlatımlarında farklı yöntem ve tekniklere yer verme

²⁷ Gün, İlahiyat Alanında Pedagojik Formasyon Eğitimi Alan Öğretmen Adaylarının Gözüyle Din Dersi Öğretmenleri", 144, 145.

durumu arasındaki ilişki ele alındığında, DKAB ve seçmeli din derslerinde ders anlatımlarında farklı yöntem ve tekniklere yer verme oranının İHL meslek derslerine göre daha fazla olduğu anlaşılmaktadır. Bu durumun İHL meslek derslerinin/konuların niteliği, çeşitliliği ve uygulama öğrencilerinin hazırbulunuşluk düzeyi gibi nedenlerden kaynaklandığı söylenebilir.

Konuyla ilgili somut verilere ulaşabilmek için öğretmenlik uygulamasında ders anlatımlarında farklı yöntem ve tekniklere yer verdiğini belirten öğrencilere sorulan “*Ders/konu anlatımınızda daha çok_kullandığınız öğretim yöntem ve tekniği hangisidir?*” sorusuna öğrencilerin % 54’ü daha çok “soru-cevap”, % 22’si “anlatım” yöntem-tekniğini kullandığını belirtmektedir. Bunu düşük oranlarla “örnek olay” (% 8), “gösteri” (% 6), tartışma (% 6) izlemektedir. % 4’ü ise “Diğer” seçeneğinde “Anlatım, PowerPoint dosyası, soru cevap”, “Sunu, Soru-Cevap” yöntem-tekniklerine vurgu yapmaktadır. Diğer bir ifade ile öğrencilerin öğretmenlik uygulamalarında ders anlatımlarında en çok kullandıkları öğretim yöntem ve teknikleri şu şekilde de ifade edilebilir:

1. Soru-cevap
2. Anlatım
3. Örnek olay
4. Gösteri
5. Tartışma

Ulaşılan sonuçlara göre derslerde birinci sırada soru-cevap yönteminin yer aldığı anlaşılmaktadır. Buna göre uygulama öğretmenlerinin ders anlatımında “anlatım” yönteminin, öğrencilerde ise “soru-cevap” yönteminin ön plana çıktığı görülmektedir. Aynı şekilde öğretmenlik uygulaması üzerine yapılan benzer bir çalışmada da soru-cevap ile ilgili katılımcı görüşüne²⁸ yer verilmiştir.

Buradan hareketle derslerde öğrencilerin ilgileri, bireysel farklılıkları ve öğrenme alanlarının dikkate alınması, öğrenme-öğretme sürecinin zenginleştirilmesinde farklı yöntem-teknik kullanımı ve uygulama öğrencilerinin derslerde öğrencileri aktif hale getirecek yöntem ve teknikleri etkin kullanım becerisine sahip olmalarının önem arz ettiği söylenebilir.

Öte yandan uygulama öğrencileri tarafından uygulama okullarında derslerde kullanılan öğretim materyalleri ile ilgili olarak ise, katılımcıların % 48,1’i öğretmenlik uygulaması derslerinde konu anlatımında daha çok “PowerPoint Sunum”, % 40,4’ü “Ders kitabı”, % 5,8’i ise “PDF/Word dosyası/Yazılı metin” materyallerinden yararlandığını belirtmektedir. % 5,8 ile “Diğer” kategorisine

²⁸ Koç, “COVID-19 Salgını Sürecinde İlahiyat Fakültesi Öğretmenlik Uygulaması Dersinin Uzaktan Eğitim Yoluyla Yapılması: Örnek Bir Uygulama Modeli”, 864.

yönelen öğrenciler, “Ders kitabı, PowerPoint”, “PowerPoint Sunum, Film/ Video”, “Diyanet Kur’an-ı Kerim”, “Ders kitabı, PowerPoint sunum, Video” yanıtını vermişlerdir. Ulaşılan bulgulara göre öğrencilerin derslerde öğrenmede kalıcılığı artıran ve görsel-işitsel öğretim materyali olan PowerPoint sunumdan çoğunlukla yararlandığı anlaşılmaktadır.

Öğretmenlik uygulaması derslerinin uzaktan eğitim yoluyla yapılması üzerine gerçekleştirilen başka bir araştırmada, daha çok slayt, video, kısa film, animasyon gibi öğretim materyalinin kullanıldığı vurgulanmaktadır.²⁹ Buna göre yüz yüze eğitimde olduğu gibi uzaktan eğitimde de derslerde farklı öğretim materyallerini aktif kullanmanın; öğrencilerin bireysel farklılıklarına ve duyu organlarına hitap etmede, dersi planlı ve verimli işlemede etkili olduğu söylenebilir.

7.9. Uygulama Okullarında Anlatımında Zorlanılan Ders ve Konular

Şekil 14: Konu Anlatımında En Çok Zorlanılan Ders

Şekil 14 incelendiğinde katılımcıların % 59,6'sı öğretmenlik uygulamasında konu anlatımında en çok zorlandıkları dersin imam hatip lisesi (İHL) meslek dersleri, % 21,2'si Kur'an-ı Kerim (seçmeli din dersi), % 13,5'i imam hatip ortaokulu (İHO) meslek dersleri, % 3,8'i din kültürü ve ahlak bilgisi (DKAB) dersi, % 1,9'u ise temel din bilgileri (seçmeli din dersi) olduğunu belirtmektedir. Ulaşılan bu sonuçlara göre öğretmenlik uygulamasında konu anlatımında zorluk yaşanan derslerin başında İHL meslek derslerinin geldiği görülmektedir. Seçmeli din derslerinde de zorluk yaşanması dikkat çekicidir. Gün'ün yaptığı bir araştırmada da en çok zorlanılan/sorun yaşanan derste İHL meslek derslerinin öne çıktığı görülmektedir.³⁰ Bu sonuçlarda, öğrencilerin lise mezuniyet alanı (düz/anadolu lisesi vb.), Arapça bilgisi/hazırlık Arapça sınıfı olmayışı ve ilgili derslerde

²⁹ Koç, “COVID-19 Salgını Sürecinde İlahiyat Fakültesi Öğretmenlik Uygulaması Dersinin Uzaktan Eğitim Yoluyla Yapılması: Örnek Bir Uygulama Modeli”, 866.

³⁰ Gün, “Pedagojik Formasyon Eğitimi Alan İlahiyat Fakültesi Öğrencilerinin Mesleki Yeterlik Algıları ve Pedagojik Formasyon Programına İlişkin Görüşleri: Amasya Üniversitesi Örneği”, 155.

zorlanmalarının etkili olduğu söylenebilir. Bu durumun öğrencilerin gelecekte daha çok DKAB öğretmenliğini tercih etmelerinde de etkili olduğu düşünülebilir.

Ulaşılan veriler kapsamında anlatımında en çok zorlanılan konularla ilgili olarak ise, öğrencilerin % 44,2'si öğretmenlik uygulaması ders anlatımlarında Kur'an-ı Kerim okumasını öğretme, % 28,8'i inanç, % 7,7'si ahlak, % 3,8'i Hz. Peygamber'in Hayatı konularında en çok zorlandıklarını belirtmektedir. % 15,4 ile "Diğer" kategorisine yönelenler ise; *"İslam Düşüncesinde Yorumlar" / "Arapça, çünkü Arapça seviyem kötü olmasa da yeterli değil diye düşünüyorum" / "Arapça"* konularına vurgu yapmıştır. Bu sonuçlara göre öğrencilerin Kur'an-ı Kerim, inanç ve Arapça öğretimi konularında daha çok zorluk yaşadıkları anlaşılmaktadır. Konuyla ilgili Amasya'da yapılan bir araştırmada da kısmen benzer sonuçlara ulaşıldığı görülmektedir.³¹

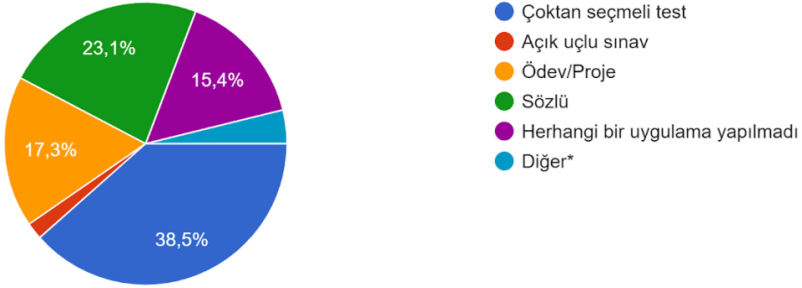
Diğer yandan öğretmenlik uygulamasında ders anlatımında en çok zorlanılan konunun cinsiyet değişkeni ile arasındaki ilişkiye bakıldığında, erkeklerin yarısından biraz fazlası Kur'an-ı Kerim okumasını öğretme konusunda, kadınların üçte ikisine yakını ise inanç konusunda zorlandığını belirtmektedir. Buna göre konuların anlatımındaki zorluk durumunun cinsiyet değişkenine göre farklılık arz ettiği söylenebilir. Ayrıca okul kademesi değişkeni çerçevesinde yapılan analizde, ortaokulda uygulama yapan katılımcılarda Kur'an-ı Kerim okumasını öğretme konusu zorlanılan konularda ön plana çıkarken, liselerde inanç konusunun öne çıktığı anlaşılmaktadır. Buna göre zorlanılan konuların çocukların gelişim özelliklerinden bağımsız olmadığı ve onların zihinsel/bilişsel, duygusal, dini ve ahlaki gelişim özelliklerinin dikkate alınarak irdelenmesi gerektiği ifade edilebilir.

Konuya bir de ders değişkeni ile arasındaki ilişki açısından bakıldığında, imam hatip meslek derslerinde % 66,7 ile Kuran-ı Kerim'i öğretmenin öne çıktığı, bunu DKAB derslerinde inanç ve seçmeli din derslerinde ahlak konularının takip ettiği görülmektedir. Kuran-ı Kerim'i öğretme konusunda meslek derslerinin ön plana çıkması dikkat çekicidir. Bunun ise öğrencilerin Kur'an-ı Kerim eğitimi becerisi konusundaki hazır bulunuşluklarının ve yeterliklerini ortaya koyması açısından dikkate değer olduğu söylenebilir. Elde edilen bu sonuçların öğretmen adaylarının zorlandığı ve sorun yaşadığı derslerle/konularla ilgili bulguları ortaya koyması ve değişkenler arası ilişkileri göstermesi açısından önem taşıdığı belirtilebilir.

7.10. Uygulama Okullarında Ölçme ve Değerlendirme

Şekil 15: Derslerde Ölçme ve Değerlendirme Uygulaması

³¹ Gün, "Pedagogik Formasyon Eğitimi Alan İlahiyat Fakültesi Öğrencilerinin Mesleki Yeterlik Algıları ve Pedagogik Formasyon Programına İlişkin Görüşleri: Amasya Üniversitesi Örneği", 155-157.

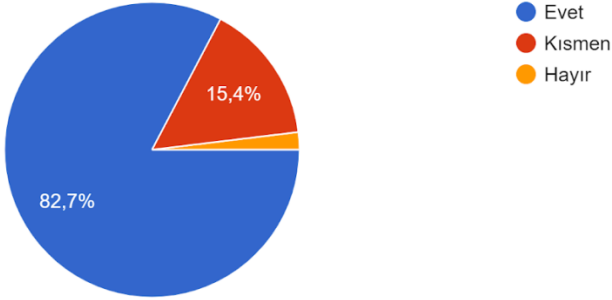

Şekil 15'in verilerine göre öğrencilerin % 38,5'i uygulama okullarında girdikleri derslerde ölçme ve değerlendirmenin çoktan seçmeli test, % 23,1'i sözlü, % 17,3'ü ödev/proje, % 1,9'u açık uçlu sınav şeklinde yapıldığını, % 15,4'ü ise bu kapsamda herhangi bir uygulamaya yer verilmediğini belirtmektedir. Diğer seçeneğinin tercih eden % 3,8'lik bir oran ise *"Çoktan seçmeli, açık uçlu, doğru-yanlış vb."* / *"Test, bulmaca, eşleştirme"* uygulamaları yapıldığına dikkat çekmektedir. Buna göre uygulama okullarında ölçme-değerlendirme işlemlerinde daha çok çoktan seçmeli testin ön plana çıktığı anlaşılmaktadır. Çoktan seçmeli test şeklinde sınavların daha fazla yapılmasının sebebinin ise pandemi sürecinde derslere ve uygulamalara uzaktan eğitim sistemi üzerinden devam edilmesi olduğu söylenebilir.

Diğer taraftan konu, uygulama derslerinde girilen ders ile uygulama derslerinde ölçme-değerlendirme durumu arasındaki ilişki açısından ele alındığında, ölçme – değerlendirme uygulamalarında İHL meslek derslerinde % 60 ile ve seçmeli din derslerinde % 37,5 ile çoktan seçmeli test, DKAB derslerinde ise % 36,4 ile sözlü dikkat çekmektedir. Dolayısıyla çoktan seçmeli testte seçmeli din dersi ve İHL meslek derslerinin, sözlü de ise DKAB dersinin ölçme ve değerlendirme uygulaması açısından dikkat çekici bir şekilde öne çıktığı ifade edilebilir.

7.11. Uygulama Öğretmeni ve Akademik Danışmanın Tecrübelerinden Yararlanma

Şekil 16: Uygulama Öğretmeninin Tecrübelerinden Yararlanma Durumu

Şekil 16'daki bulgulara göre ankete katılan öğrencilerin % 82,7'si, uygulama öğretmenin derslerde öğrencilerle iletişim-yöntem-teknik, materyal kullanımı, ölçme ve değerlendirme konularındaki tecrübelerinden yeterince istifade ettiğini, % 15,4'ü kısmen istifade ettiğini belirtmektedir. Sadece % 1,9'luk yok denecek kadar küçük bir oran ise yeterince istifade edemediğini beyan etmektedir. Bu sonuçlara göre öğrencilerin uygulama öğretmenin deneyiminden büyük çoğunlukla yararlandığı anlaşılmaktadır.

Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesinde öğretmenlik uygulaması sürecine yönelik olarak yapılan nitel bir araştırmada, katılımcıların önemli bir oranı öğretmenlik uygulaması sürecinde öğrenci-öğretmen ilişkisini usta-çırak ilişkisi olarak tanımlamış, bu sürecin de mesleğe hazırlama noktasında kendilerini geliştireceğine inandıklarını belirtmiştir. Uygulama öğretmenlerinin uygulama öğrencilerine çok yardımcı oldukları, onları destekledikleri ve onlara tecrübelerini aktardıkları ifade edilmiştir. Dolayısıyla uygulama öğretmenin tecrübesinden/birikiminden ve yol göstericiliğinden yararlanmanın önemi vurgulanmıştır.³² Batman'da aday öğretmen yetiştirme üzerine yapılan bir araştırmada da öğretmenlik uygulama eğitiminin usta-çırak ilişkisine benzediği, bunun sonucunda da mesleki ön hazırlık, sınıf içi-dışı rehberlik, yol göstericilik gibi çeşitli tecrübe paylaşımında bulunulduğu tespit edilmiştir.³³ Amasya evreninde ilahiyat fakültesinde öğrenim gören öğretmen adayları üzerine yapılan nicel bir araştırmada ise, bazı katılımcılar okullarda görev yapan uygulama öğretmenlerinin kendilerine gereği gibi pedagojik alanda rehberlik etmediğini ve bu öğretmenlik uygulamasından verim alamadıklarını belirtmektedir. Dolayısıyla gerçek anlamda uygulama öğretmenin tecrübesi ışığında rehberliğe ihtiyaç

³² Çapcıoğlu – Kızılabdullah, "Uygulama Öğretmeni ve Öğrencilerinin Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Öğretmenlik Uygulaması Sürecine Yönelik Görüşleri", 61-68.

³³ Koç Akran – İş Üner, "Danışman Öğretmenlerin Danışman Eğitimi ve Aday Öğretmen Yetiştirme Sürecine İlişkin Görüşleri", 1723-1731, 1734.

duydukları ifade edilmektedir.³⁴ Çalışmamızın bulgularının bu sonuçla farklılık, Ankara ve Batman'daki çalışmaların bulgularıyla benzerlik arz ettiği belirtilebilir. Buna göre öğrencilerinin pratik ve deneyim sürecini yaparak-yaşayarak öğrendikleri öğretmenlik uygulamasında rol model özelliğe sahip uygulama öğretmenin becerisinden faydalanmanın büyük bir fonksiyona sahip olduğu söylenebilir.

Diğer taraftan ders değişkeni ile uygulama öğretmenin tecrübelerinden yeterince istifade etme durumu arasındaki ilişkiye bakıldığında, katılımcılar uygulama öğretmenin tecrübelerinden DKAB derslerinde % 56,7 ile yeterince istifade ettiğini, İHL meslek derslerinde % 66,7 ile ve seçmeli din derslerinden % 57,1 ile kısmen istifade ettiğini belirtmektedir. Buna göre uygulama öğretmenin tecrübesinden DKAB derslerinde daha fazla yararlandığı, bu durumun da öğretmenlerin mesleki, pedagojik yeterlikleri, yaklaşımları, derslerin nitelikleri/özellikleri vb. nedenlerden kaynaklandığı ifade edilebilir. Bunun yanında bu süreçte önemli bir aktör olan akademik danışmanların tecrübelerinden yararlanma durumuna bakıldığında, katılımcıların yaklaşık dörtte üçünün (% 73,1) öğretmenlik uygulamasındaki akademik danışmanının tecrübesinden istifade ettiğini, beşte birine yakınının (% 17,3) kısmen istifade ettiğini, onda birinin (% 9,6) ise istifade etmediğini düşündüğü görülmektedir. Bu sonuçlara göre öğrencilerin çoğunlukla akademik danışmanlarından yeterince istifade ettiği anlaşılmaktadır.

Çapcıoğlu ve Kızılabdullah'ın İlahiyat fakültesinde öğrenim gören uygulama öğrencileri ve uygulama öğretmenleri ile yaptığı benzer bir çalışmada da katılımcıların çoğunluğu akademisyenlerle güzel ve iyi bir iletişim kurduklarını ifade ederken, bazıları ise uygulama akademisyenleri/akademik danışmanlar ile aynı sağlıklı iletişimi sağlayamadıklarını ve çeşitli problemler yaşadıklarını belirtmişlerdir. Bu durum uygulama akademisyenlerinin kişisel tutum ve ilgilerinin, sürecin verimli geçmesinde çok büyük etkisi olduğunu ortaya koymaktadır.³⁵ Dolayısıyla uygulama akademisyeninin tecrübelerinden çoğunlukla istifade edildiği ve bu iki araştırma sonucunun paralellik arz ettiği söylenebilir. Bunun yanında cinsiyet ile öğretmenlik uygulamasında akademik danışmanının tecrübelerinden yeterince istifade etme durumu arasındaki ilişkiye bakıldığında, akademik danışmanın birikiminden istifade etmede erkek (% 87,5) ve kadınların (% 68) önemli bir oranla “evet” cevabını vererek yeterince istifade ettiğini belirttiği görülmektedir. Ayrıca yeterli istifade etme oranı olarak erkeklerin kadınlara göre biraz daha fazla yönelim gösterdiği söylenebilir. Buna

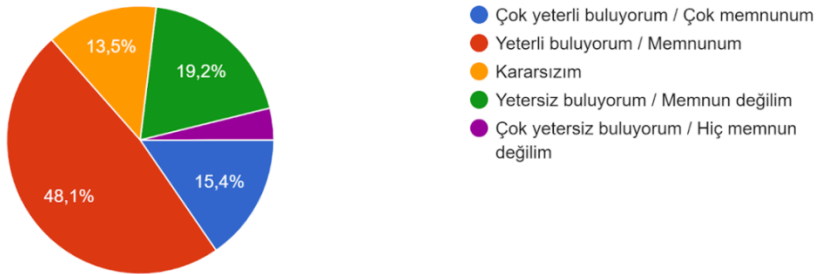
³⁴ Gün, “Pedagojik Formasyon Eğitimi Alan İlahiyat Fakültesi Öğrencilerinin Mesleki Yeterlik Algıları ve Pedagojik Formasyon Programına İlişkin Görüşleri: Amasya Üniversitesi Örneği”, 164, 165.

³⁵ Çapcıoğlu – Kızılabdullah, “Uygulama Öğretmeni ve Öğrencilerinin Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Öğretmenlik Uygulaması Sürecine Yönelik Görüşleri”, 66-68.

göre her iki cinsiyet grubunda da akademik danışman ile iletişim ve tecrübe paylaşımına önem verildiği belirtilebilir. Ayrıca ders değişkeni ile arasındaki ilişki açısından konu incelendiğinde ise akademik danışmanın birikiminden DKAB dersleri ve seçmeli din derslerinde daha fazla faydalanıldığı görülmektedir. İHL meslek derslerinde ise kısmen istifade etme oranının daha fazla olduğu anlaşılmaktadır. Buradan hareketle akademik danışmanın tecrübesinde DKAB ve seçmeli din derslerinin ön plana çıktığı söylenebilir. Meslek dersleri ile ilgili olarak ise öğrencilerin Arapça seviyelerinin etkili olduğu düşünülebilir.

7.12. Öğretmenlik Uygulamasında Memnuniyet

Şekil 17: Uzaktan Eğitimle Yapılan Öğretmenlik Uygulamasından Memnuniyet Durumu

Şekil 17'ye göre araştırmaya katılan öğrencilerin % 48,1'i uzaktan eğitimle yapılan öğretmenlik uygulamasının işleyişini yeterli bulduğunu, % 15,4'ü çok yeterli bulduğunu, % 19,2'si yetersiz bulduğunu, % 3,8'i ise çok yetersiz bulduğunu belirtmektedir. Kararsız olanların oranı ise % 13,5'tir. Bu sonuçlara göre ilahiyat son sınıf öğrencilerinin yaklaşık üçte ikisinin (% 63,5) öğretmenlik uygulamasının işleyişini yeterli/çok yeterli bulduğu ve bu süreçten memnun/çok memnun oldukları anlaşılmaktadır. Yaklaşık dörtte birlik önemli bir oranın (% 23) ise yetersiz/çok yetersiz bulduğu ve memnuniyetsizlik içerisinde olduğu görülmektedir.

Konuyla ilgili yapılan benzer bir çalışmada, öğretmen adayı öğrencilere, uygulama öğretmenlerinin rehberliğinde gerçekleştirdikleri öğretmenlik uygulamasını faydalı bulma durumları / bu uygulamadan memnuniyetleri sorulmuş, katılımcıların dörtte üçü (%75,7) faydalı bulduğunu, beşte birinden daha fazlası (%22,5) kısmen faydalı bulduğunu, beşte birine yakını (%1,8) ise faydalı bulmadığını belirtmiştir (Gün, 2020, s. 148). Başka bir çalışmada da öğretmen adaylarının çoğu, aldığı eğitimden memnuniyet duyduğunu, ancak bu eğitimin örgün eğitimle ve daha geniş bir zaman dilimine yayılarak verilmesinin daha

faydalı olabileceğini ifade etmektedir.³⁶ Buna göre katılımcıların büyük çoğunluğunun öğretmenlik uygulamasından memnun olduğu ve Balıkesir ile Amasya örnekleminde elde edilen bu sonuçların uygunluk gösterdiği söylenebilir.

Diğer yandan uygulama okullarında uzaktan eğitimle yapılan öğretmenlik uygulaması sürecinden memnun olma durumu, cinsiyet değişkeni ile birlikte değerlendirildiğinde, erkeklerde memnun olma ve bu süreci yeterli bulma oranı % 73,7 iken kadınlarda % 47,8'dir. Çok yetersiz bulma oranında ise kadınlarda % 8,7 iken erkeklerde yok denecek kadar azdır. Buna göre yeterli bulmada erkekler, yetersiz/çok yetersiz bulmada kadınların öne çıktığı söylenebilir. Buradan hareketle uzaktan eğitimle yapılan öğretmenlik uygulamasının işleyişinden memnun olduğunu ifade eden katılımcılara sorulan "Memnun olma sebebiniz nedir?" sorusuna örneklem grubunun % 34,5'i "memnuniyet sebebini; uygulama öğretmenin tecrübesinden faydalanma", % 31'i "fakültede öğrendiklerini uygulama imkânı bulma", % 27,6'sı "öğretmenlik mesleğine hazırlanma ve bu mesleğin inceliklerini öğrenme", % 3,4'ü ise "öğrencileri daha iyi tanıma fırsatı bulma" olarak ifade etmektedir. Dolayısıyla öğrencilerin memnuniyet sebepleri şu şekilde de ifade edilebilir:

1. Uygulama öğretmenin tecrübesinden faydalanma
2. Fakültede öğrendiklerini uygulama imkânı bulma
3. Öğretmenlik uygulaması mesleğine hazırlanma ve bu mesleğin inceliklerini öğrenme
4. Öğrencileri daha iyi tanıma fırsatı bulma

Elde edilen bulgulara göre uygulama öğretmenin deneyimi, fakültede öğrenilenlerle ilgili pratik yapma imkânının bulunması ve mesleğin daha iyi tanınması/öğrenilmesi öğretmenlik uygulamasından duyulan memnuniyetin ön plana çıkan sebepleri olarak karşımıza çıkmaktadır.

Koç'un yaptığı benzer bir çalışmada, özellikle din eğitim-öğretiminde verilmek istenen değerlerin, uzaktan eğitim sürecinin öğrenci ve aileler ile daha yakından temasa imkan sağladığından dolayı davranışlara yansımalarının daha kolay, geri bildiriminin de daha hızlı olduğu belirlenmiştir. Dolayısıyla uzaktan eğitimde etkinlik yapma, öğrenciyi tanıma/yakından ilgilenme imkanı, derslerin öğrencilerin bilişsel/duyuşsal/davranışsal gelişimlerine olumlu yansıdığına dikkat

³⁶ Gün, "Pedagojik Formasyon Eğitimi Alan İlahiyat Fakültesi Öğrencilerinin Mesleki Yeterlik Algıları ve Pedagojik Formasyon Programına İlişkin Görüşleri: Amasya Üniversitesi Örneği", 161.

çekildiği katılımcı görüşlerine yansımıştır.³⁷ Çapcıoğlu ve Kızılabdullah'ın yaptığı araştırmada, beklentilerin büyük oranda gerçekleştiği, özellikle sınıf yönetimi ile hakimiyeti konularında eksikliklerin fark edildiği, özgüven, öz yeterlik konularında kazanımların gerçekleştiği, öğretmenlik uygulaması ders sürecinin öğrencilerle beraber uygulama öğretmenleri tarafından da verimli bir öğrenme-öğretme ortamı olarak değerlendirildiği ve bu sürecinin gerekliliğine işaret edildiği görülmüştür.³⁸ Gün'ün yaptığı araştırmada ise öğretmenlik uygulaması dersi ile öğretmenlik mesleği yönünde iyi bir tecrübe sağlandığı, bu sayede eksikliklerin görüldüğü, ve heyecanın kısmen yenildiği tespit edilmiştir.³⁹ Karataş ve Sünter'in Antalya'da aday öğretmenlik eğitimi üzerine yaptığı bir çalışmada, bu süreçte öğretmenlik mesleğinin ilk tecrübelerini edinme fırsatı ile öğretmenliğe alışıldığı ve aday öğretmenlere psikolojik olarak rahatlık sağladığı vurgulanmıştır.⁴⁰ Aynı şekilde Ulubey'in Muğla'da yaptığı bir araştırmada, aday öğretmenlik sürecinin, etkinlikleri uygulama, dersi planlama, ölçme-değerlendirme, öğrencilerle göz teması kurma vb. öğretmenlik mesleğinin becerilerini geliştirmeye katkı sağladığı ve bu mesleğe uyumu kolaylaştırdığı belirlenmiştir.⁴¹ Bu yönüyle elde edilen tüm bu sonuçların benzer özellikler gösterdiği söylenebilir.

Aynı doğrultuda konuyla ilgili detaylı veriler elde edebilmek için öğretmenlik uygulaması sürecinden memnun olmadığını belirten öğrencilere *"Memnuniyetsizliğinizin sebebi nedir?"* şeklinde sorulan soruya katılımcıların % 36,8'i memnun olmama sebebi olarak uzaktan eğitim sisteminde öğrencileri tanıma fırsatı olmamasını, % 31,6'sı pandemi sürecinden dolayı dersleri yüz yüze anlatamamalarını, % 15,8'i uzaktan eğitimde uygulama öğretmenin tecrübesinden yeterince yararlanamamalarını, % 5,3'ü dersleri tekrar izleme fırsatı olmamasını, % 5,3'ü ise internet sorununa işaret etmektedir.

Bu sonuçlara göre öğrencilerin öğretmenlik uygulamasının işleyişinden memnun olmamalarında öğrencileri tanıma fırsatı olmama sebebinin öne çıktığı anlaşılmaktadır. Konuyla ilgili pandemi sürecinde yapılan karma bir araştırmada da, öğrencilerin işbirliğinin azalması, motivasyon sorunu, internet kesintisi, derse girecek yeterli bilgisayar olmaması gibi faktörler, bu süreçte etkili bazı olumsuzluklar olarak belirtilmiştir.⁴² Elde edilen bulgular birlikte

³⁷ Koç, "COVID-19 Salgını Sürecinde İlahiyat Fakültesi Öğretmenlik Uygulaması Dersinin Uzaktan Eğitim Yoluyla Yapılması: Örnek Bir Uygulama Modeli", 870, 871.

³⁸ Çapcıoğlu – Kızılabdullah, "Uygulama Öğretmeni ve Öğrencilerinin Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Öğretmenlik Uygulaması Sürecine Yönelik Görüşleri", 52, 61, 65, 66.

³⁹ Gün, İlahiyat Alanında Pedagojik Formasyon Eğitimi Alan Öğretmen Adaylarının Gözüyle Din Dersi Öğretmenleri", 148.

⁴⁰ Karataş – Sünter, "Aday öğretmenlik Eğitimi Uygulaması Sürecine İlişkin Bir Durum Çalışması", 68, 69.

⁴¹ Ulubey, "Aday Öğretmen Yetiştirme Programının Değerlendirilmesi", 491-496.

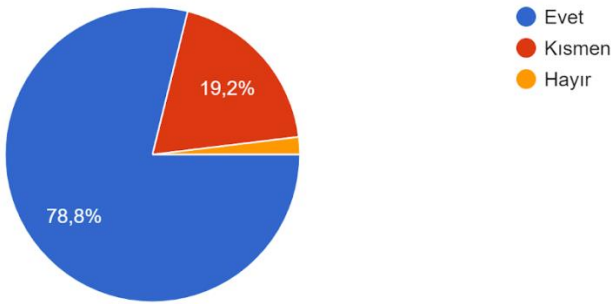
⁴² Koç, "COVID-19 Salgını Sürecinde İlahiyat Fakültesi Öğretmenlik Uygulaması Dersinin Uzaktan Eğitim Yoluyla Yapılması: Örnek Bir Uygulama Modeli", 865, 871.

değerlendirildiğinde, bu durumun uzaktan eğitimin sınırlılıklarını ve dezavantajlarını ortaya koyduğu söylenebilir.

2018-2019 öğretim yılında öğretmenlik uygulaması üzerine yapılan bir araştırmada, 12 haftalık uygulama sürecinin deneyim kazanmak için yeterli olmadığı, özellikle fakülte son sınıf derslerinin yoğunluğuyla birlikte uygulamayı sürdürmenin zorluğuna dikkat çekilmiştir.⁴³ 2016-2017, 2017-2018 öğretim yılında yapılan benzer bir çalışmada ise memnuniyetsizlikte; uygulama öğretmenin ilgisizliği veya yetersizliği, uygulama okulundaki yönetici ve öğretmenlerin tutum-davranışları, uygulamanın süresi ve zamanlaması ön plana çıkmaktadır⁴⁴ Bu sonuçların, yüz yüze eğitim ve uzaktan eğitimle yapılan öğretmenlik uygulamasından memnuniyetsizlik sebeplerindeki farklılığı ortaya koyması açısından dikkat çekici olduğu ifade edilebilir. Bunun yanında cinsiyet değişkeni ile öğretmenlik uygulaması sürecinden memnuniyetsizlik durumu arasındaki ilişki incelendiğinde, memnun olmadığını belirten kadınların büyük çoğunluğunun bunun sebebinde, uzaktan eğitim sisteminde öğrencileri tanıma fırsatının olmamasını, erkeklerin çoğunluğunun ise pandemi sürecinden dolayı uzaktan eğitimde derslerin yüz yüze olmamasını öne çıkardığı anlaşılmaktadır. Buna göre memnuniyetsizlik durumunda, kadınların uzaktan eğitimde daha çok öğrencileri iyi tanıyamamaya, erkeklerin ise dersleri yüz yüze dinleyememe ve anlatamama faktörüne dikkat çektiği söylenebilir.

7.13. Öğretmenlik Uygulamasının Öğretmenlik Mesleğinin Gelişimine Katkısı

Şekil 18: Öğretmenlik Uygulamasının Öğretmenlik Mesleğinin Gelişimine Katkı Durumu

⁴³ Çapcıoğlu – Kızılabdullah, “Uygulama Öğretmeni ve Öğrencilerinin Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Öğretmenlik Uygulaması Sürecine Yönelik Görüşleri”, 70.

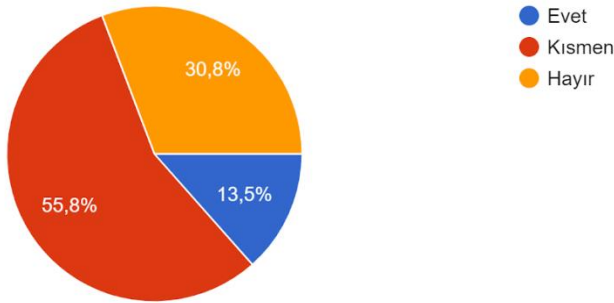
⁴⁴ Gün, İlahiyat Alanında Pedagojik Formasyon Eğitimi Alan Öğretmen Adaylarının Gözüyle Din Dersi Öğretmenleri”, 148.

Şekil 18'deki bulgulara göre ankete katılan öğrencilerin dörtte üçünden fazlası (% 78,8) öğretmenlik uygulaması dersinin kişisel gelişime ve öğretmenlik mesleğinin gelişimine katkı sağladığı, yaklaşık beşte biri (% 19,2) kısmen katkı sağladığı düşüncesindedir. Katkı sağlamadığını belirten ise sadece 1 (% 1,9) öğrencidir. Bu sonuçlara göre öğrencilerin kahiri ekseriyetinin katıldıkları öğretmenlik uygulaması dersinin kendilerini tanımalarına, kişisel gelişim ve ilerlemelerine, öğretmenlik mesleki becerilerine katkı sunduğu söylenebilir.

Bir başka deyişle öğretmenlik uygulaması dersinin, fakültede öğrendiklerini [alan bilgisi, pedagojik formasyon/öğretmenlik meslek bilgisi (yöntem-teknik, materyal, ölçme-değerlendirme), genel kültür] uygulama fırsatı bulmasına, uygulama öğretmeni ve akademik danışmanın rehberliğinde kendini tanıma ve öğretmenlik becerilerinin gelişmesine, uzaktan eğitim sürecin daha iyi yönetebilme yeteneğini geliştirmesine katkı sağladığı⁴⁵ ifade edilebilir. Pedagojik formasyon eğitimi alan ilahiyat fakültesi öğrencileri üzerine yapılan bir araştırmada da, öğretmen adaylarının alan hakimiyeti ve konulara ilgi duyarak kendilerini mesleki açıdan geliştirme gayreti içinde oldukları belirtilmiştir.⁴⁶

7.14. Uzaktan Eğitimin Verimliliği ve Karşılaşılan Sorunlar

Şekil 19:Uzaktan Eğitimin Verimlilik Durumu

Şekil 19'daki sonuçlardan anlaşıldığı üzere, katılımcıların yarısından çoğu (% 55,8) uzaktan eğitimden yüz yüze eğitimdeki verimin kısmen alındığını düşünürken, yaklaşık üçte biri (% 30,8) verim alınmadığı görüşündedir. Ancak % 13,5'i ise verim alındığını belirtmektedir. Bulgulara göre katılımcıların önemli bir bölümü uzaktan eğitimin yüz yüze eğitim gibi verimli ve işlevsel olmadığını, yüz yüze eğitimin yerini

⁴⁵ Krş. Koç, "COVID-19 Salgını Sürecinde İlahiyat Fakültesi Öğretmenlik Uygulaması Dersinin Uzaktan Eğitim Yoluyla Yapılması: Örnek Bir Uygulama Modeli".

⁴⁶ Gün, "Pedagojik Formasyon Eğitimi Alan İlahiyat Fakültesi Öğrencilerinin Mesleki Yeterlik Algıları ve Pedagojik Formasyon Programına İlişkin Görüşleri: Amasya Üniversitesi Örneği", 125-165.

tutamayacağını düşünmektedir.

Yakın Doğu Üniversitesi İlahiyat Fakültesi öğrencileri üzerine yapılan bir çalışmada, uzaktan eğitimin verimliliği ile ilgili; öğrencilerin uzaktan eğitimde derslerin verimliliğine ve etkililiğine ilişkin algılarının tam düzeyde olduğu, zamanın daha etkili kullanıldığı, velileri/aileleri öğrenme-öğretme sürecine daha fazla çekebildiği,⁴⁷ uzaktan eğitim sürecinde derslerde öğrencilerin kendilerini daha iyi hissettikleri ve daha rahat ifade ettikleri tespit edilmiştir.⁴⁸ Samsun'da yapılan bir araştırmada da evde bireyselleştirilmiş eğitim uygulamalarının öğrencilerin gelişim (bilişsel ve duyuşsal) özellikleri üzerinde yüksek düzeyde olumlu olduğu belirtilmektedir.⁴⁹ Bu üç farklı evren ve örneklem üzerine yapılan araştırmalarda ulaşılan bulguların, uzaktan eğitimin verimliliği ve ev ortamında çalışma konusunda dikkat çekici ve düşündürücü bir nitelik arz ettiği söylenebilir.

Diğer yandan uzaktan eğitim ve öğretmenlik uygulamasının verimliliği ile ilgili somut parametrelere ulaşabilmek amacıyla *“Pandemi sürecinde uzaktan eğitimde öğretmenlik uygulaması ile ilgili daha çok karşılaştığınız ve ön plana çıkan sorun nedir?”* sorusu yöneltilmiştir. Buna göre araştırmaya katılan öğrencilerin % 23,1'i uzaktan eğitimde öğretmenlik uygulaması derslerinde en çok karşılaştıkları sorunlarla ilgili olarak; derslerin etkileşimli olmaması, % 21,2'si internet bağlantı sorunu, % 11,5'i öğrencilerin motivasyon sorunu, % 9,6'sı öğrencilerin derse girmek için elektronik araç yetersizliği, % 7,7'si farklı yöntem-teknik ve materyal kullanım yetersizliği, % 5,8'i etkinliklerin aktif olarak istenildiği şekilde kullanılamaması, % 1,9'u derslerin kayıttan tekrar izlenememesi hususlarına dikkat çekmektedir. % 5,8 ile “Diğer” seçeneğine yönelenler; *“İnternet bağlantı sorunu, derslerin süresinin kısa olması” / “Öğrencilerin katılım oranı az”* cevabını vermişlerdir. % 5,8'i ise herhangi bir sorun ile karşılaşmadıklarını belirtmişlerdir.

Ulaşılan bulgulara göre uzaktan öğretmenlik uygulamasında en çok karşılaşılan sorunlar öncelik sırasına göre şu şekilde de sıralanabilir:

1. Derslerin etkileşimli olmaması
2. İnternet bağlantı sorunu
3. Öğrencilerin motivasyon sorunu
4. Öğrencilerin derse girmek için elektronik araç yetersizliği

⁴⁷ Koç, “COVID-19 Salgını Sürecinde İlahiyat Fakültesi Öğretmenlik Uygulaması Dersinin Uzaktan Eğitim Yoluyla Yapılması: Örnek Bir Uygulama Modeli”, 851, 870.

⁴⁸ Koç, “COVID-19 Salgını Sürecinde İlahiyat Fakültesi Öğretmenlik Uygulaması Dersinin Uzaktan Eğitim Yoluyla Yapılması: Örnek Bir Uygulama Modeli”, 864, 865.

⁴⁹ Evşen Aymen Peker – Erol Taş, “Evde Eğitim Uygulaması Üzerine Bir Durum Çalışması: Evde Fen Eğitimi.” Karadeniz Sosyal Bilimler Dergisi 9/2 (2017), 139.

5. Farklı yöntem-teknik ve materyal kullanım yetersizliği
6. Etkinliklerin aktif olarak istenildiği şekilde kullanılamaması
7. Derslerin kayıttan tekrar izlenememesi

Bu sonuçlara göre uzaktan eğitimle yapılan öğretmenlik uygulamasında farklı sorunlarla karşılaşıldığı görülmektedir. Bunların içerisinde ise derslerin etkileşimli olmaması ve internet sorununun ön plana çıktığı anlaşılmaktadır. Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi uygulama öğrencileri ve uygulama öğretmenleri ile öğretmenlik uygulaması üzerine yapılan bir araştırmada, öğretmenlik uygulama sürecinin kısa olduğu, tecrübe kazanmak için yeterli olmadığı, kısa süreli bir uygulama sürecinde etkileşimin tam anlamıyla gerçekleşemediği ve sınıf yönetimi konusunda eksikliklerin olduğu ifade edilmiştir.⁵⁰ Amasya Üniversitesi Eğitim Fakültesinde pedagojik formasyon eğitimi alan öğretmen adayları üzerinde yapılan bir araştırmada, uygulamada karşılaşılan sorunların başında uygulama öğretmenlerinin ilgisizliğinin ve uygulama hakkındaki yönergeye uymamalarının geldiği görülmektedir.⁵¹ Aynı üniversitede öğrenciler üzerine yapılan başka bir çalışmada, öğretmenlik uygulamalarında öğrencilerin sorduğu sorular karşısında ne şekilde cevap vereceğini bilmeyen, kendisine gelebilecek sorulardan dolayı üst düzey sınıflarda ders işlemeyi göze alamayan ve sınıf yönetimini sağlamada öğretmen adaylarının sorunları dile getirilmiştir.⁵² Uzaktan eğitimde öğretmenlik uygulaması dersiyse ilgili örnek bir uygulama modeli hakkında gerçekleştirilen bir araştırmada; ders motivasyonu sorunu, öğrencilerin sosyalleşme/işbirliği/dayanışma, internet erişim, teknolojik araç-gereç sorunu ve evde uygun teknik altyapının sağlanma sorunlarına⁵³ dikkat çekilmektedir. Yıldız Teknik Üniversitesi Eğitim Fakültesi'nde öğrenim gören Türkçe öğretmen adayları üzerine yapılan bir durum çalışmasında ise dikkat dağınıklığı riskinin çok olması, teknik sorunların muhtemel olması, uzaktan eğitim sistemi için gerekli altyapı ve teknik araç giderlerinin fazla olması gibi sorunlara vurgu yapılmaktadır.⁵⁴ Balıkesir, Yakındoğu ve Yıldız Teknik Üniversitesi öğrencilerinden öğretmen adayları üzerine yapılan bu üç çalışmaya ait bulguların derslerde karşılaşılan sorunlar bağlamında benzerlik gösterdiği ve uzaktan eğitim ile öğretmenlik uygulamasında karşılaşılan sorunların farklı boyutlarını ortaya koyması bakımından birbirini tamamladığı ancak Ankara, Amasya Üniversitesi öğrencileri

⁵⁰ Çapcıoğlu – Kızılabdullah, “Uygulama Öğretmeni ve Öğrencilerinin Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Öğretmenlik Uygulaması Sürecine Yönelik Görüşleri”, 66, 67.

⁵¹ Gün, İlahiyat Alanında Pedagojik Formasyon Eğitimi Alan Öğretmen Adaylarının Gözüyle Din Dersi Öğretmenleri”, 149.

⁵² Gün, “Pedagojik Formasyon Eğitimi Alan İlahiyat Fakültesi Öğrencilerinin Mesleki Yeterlik Algıları ve Pedagojik Formasyon Programına İlişkin Görüşleri: Amasya Üniversitesi Örneği”, 137-147.

⁵³ Koç, “COVID-19 Salgını Sürecinde İlahiyat Fakültesi Öğretmenlik Uygulaması Dersinin Uzaktan Eğitim Yoluyla Yapılması: Örnek Bir Uygulama Modeli”, 851, 865, 868.

⁵⁴ Neslihan Karakuş vd., “Türkçe Öğretmeni Adaylarının Uzaktan Eğitime Yönelik Görüşleri”, *RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi* 19 (2020), 220.

ile uzaktan eğitim öncesi yapılan çalışmalardaki tespit edilen sorunlarla farklılık gösterdiği söylenebilir. Buradan hareketle tüm bu sonuçlar birlikte değerlendirildiğinde, uzaktan eğitim yoluyla yapılan öğretmenlik uygulamalarında, klasik sorunların dışında kendine has özel/sistemsel/teknolojik vb. sorunların olduğu anlaşılmaktadır.

Konu değişkenler açısından incelendiğinde ve cinsiyet değişkeni ile pandemi sürecinde uzaktan eğitimde (uygulama okullarında) öğretmenlik uygulaması derslerinde daha çok karşılaşılan sorunlar arasındaki ilişki ele alındığında, kadınların çoğunluğunun derslerin etkileşimli olmamasına, erkeklerin önemli bir bölümünün ise internet sorununa dikkat çektiği tespit edilmiştir. Buna göre kadınların dersin işlenme şekline, erkeklerin ise derse giriş için gerekli şartlara daha çok odaklandıkları söylenebilir. Ayrıca öğretmenlik uygulamasında karşılaşılan sorunlar, değişkenler açısından farklı bir çalışma çerçevesinde incelendiğinde ise Ankara’da yapılan bir araştırmada, sorunların okul türü/düzeyi değişkenine göre farklılaştığı belirtilmektedir. Buna göre ortaokulda derslere giren uygulama öğrencilerinin sınıf hakimiyeti sorununa, lisedeki uygulama öğrencilerinin ise uygun etkinlik bulma/düzenleme ve derslere hazırlık sürecinin yoğunluğu sorununa vurgu yaptığı anlaşılmaktadır.⁵⁵

7.15. Öğretmenlik Uygulaması Dersinin İki Dönem Olarak Uygulanması ve Geleceği

Şekil 20: Öğretmenlik Uygulaması Dersinin İki Dönemde Olmasının Değerlendirilmesi

Şekil 20 incelendiğinde, örneklem grubunun % 53,8’inin öğretmenlik uygulamasının niteliğini arttırmak için bu dersin güz ve bahar yarıyılında Öğretmenlik Uygulaması I ve II şeklinde düzenlenmesinin çok faydalı olacağını, % 21,2’sinin faydalı olacağını, % 11,5’inin faydalı olmayacağını düşündüğü görülmektedir. % 13,5’inin ise bu konuda kararsız olduğu anlaşılmaktadır. Bu

⁵⁵ Çapcıoğlu – Kızılabdullah, “Uygulama Öğretmeni ve Öğrencilerinin Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Öğretmenlik Uygulaması Sürecine Yönelik Görüşleri”, 67, 68.

sonuçlara göre öğrencilerin dörtte üçünün (% 75) öğretmenlik uygulamasının iki döneme çıkmasının yararlı/çok yararlı ve verimli olacağı görüşünde oldukları ve bu konudaki memnuniyetlerini dile getirdikleri söylenebilir. İlahiyat fakültelerinde öğretmenlik uygulaması ile ilgili yapılan bir çalışmada da benzer sonuçlara ulaşılmış, öğretmenlik uygulaması derslerinin süre olarak yetersiz olduğu ve bunun da arttırılarak en az iki döneme yayılması gerektiğine vurgu yapılmıştır.⁵⁶ Eğitim fakültelerinde 2018 yılından itibaren uygulanan ve Hazırlık Arapça olmayan ilahiyat fakültelerinde ise 2021-2022 öğretim yılında başlayan bu yeni uygulamayla; öğrencilerin daha fazla pratik/uygulama yapma imkânı buldukları, öğretmenlik mesleğini daha iyi içselleştirdikleri ve bu konudaki becerilerini geliştirme fırsatı yakaladıkları ifade edilebilir.

Diğer taraftan ulaşılan bulgular çerçevesinde öğretmenlik uygulamasının geleceğine ilişkin yöneltilen *“Pandemi sürecinden sonra öğretmenlik uygulaması dersi için uygulama okullarındaki eğitim sizce nasıl devam etmelidir?”* sorusuna katılımcıların % 38,5’i pandemi sürecinden sonra öğretmenlik uygulamasında derslerin ve sınavların yüz yüze eğitim ile devam etmesi, % 32,7’i yüz yüze eğitimin öncelikli olması, ihtiyaç halinde uzaktan eğitimin bu sürece destek verebileceği, % 21,2’si zorunlu olmadıkça uzaktan eğitimle devam edilmemesi gerektiği düşüncesindedir. Bunu düşük oranlarla *“dersler yüz yüze, sınavlar uzaktan eğitim ile”*, (% 3,8) *“dersler ve sınavlar uzaktan eğitim ile”*, (% 1,9), *“dersler uzaktan eğitim ile, sınavlar yüz yüze eğitim ile”* seçeneği izlemektedir. Bu sonuçlara göre pandemi sürecinden sonra öğretmenlik uygulaması dersinin yüz yüze eğitim ile devam etmesi gerektiği ön plana çıkmaktadır. Uzaktan eğitimin yüz yüze eğitim gibi verimli olmadığı ancak ihtiyaç halinde gerekli durumlarda uzaktan eğitime başvurulabileceğine dikkat çekildiği söylenebilir.

Konuyla ilgili yapılan benzer bir araştırmada, öğretmenlik uygulaması ders süresinin artırılması, öğrencilerin farklı branşlara, yan alanlara ve derslere de götürülmesi, hatta bir sınıf yönetiminin dönem boyunca bir öğrenciye bırakılması şeklinde öğretmenlik uygulaması derslerinin değiştirilerek gelecekte bu şekilde devam etmesi düşüncesinde olduğu vurgulanmaktadır.⁵⁷ Koç’un öğretmenlik uygulaması dersiyle ilgili yaptığı benzer bir çalışmada, uzaktan eğitimin, hem teknolojinin ilerlemesi/gelişmesi hem salgının devamı hem de benzer salgınların, afetlerin çıkma ihtimali gibi sebeplerle gelecekte eğitim sürecinin önemli bir aktörü olacağı belirtilmektedir.⁵⁸ Bir başka deyişle uzaktan eğitimin yakın gelecekte yaygınlaşacağına, eğitim hayatının vazgeçilmezi ve bir parçası

⁵⁶ Çapcıoğlu – Kızılabdullah, “Uygulama Öğretmeni ve Öğrencilerinin Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Öğretmenlik Uygulaması Sürecine Yönelik Görüşleri”, 74.

⁵⁷ Çapcıoğlu – Kızılabdullah, “Uygulama Öğretmeni ve Öğrencilerinin Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Öğretmenlik Uygulaması Sürecine Yönelik Görüşleri”, 70.

⁵⁸ Koç, “COVID-19 Salgını Sürecinde İlahiyat Fakültesi Öğretmenlik Uygulaması Dersinin Uzaktan Eğitim Yoluyla Yapılması: Örnek Bir Uygulama Modeli”, 868.

olacağına, bu yüzden eğitimin sürdürülebilir olması için teknik alt yapı zemininin ve uzaktan eğitim platformlarının geliştirilmesinin önemine dikkat çekilmiştir.⁵⁹

COVID-19'un uygulamalı derslere etkisi üzerine yapılan bir çalışmada, salgın ile gelecekte yaşanabilecek ve eğitimi aksatabilecek olaylardan dolayı uygulamalı derslere yönelik uzaktan eğitime uygun içerikler geliştirilmesi gerektiği belirtilmektedir.⁶⁰ Pandemi sürecinde açık ve uzak eğitim uygulamaları ile ilgili yapılan nitel bir araştırmada da aynı hususa vurgu yapılmış, sürdürülebilirlik açısından uzaktan eğitim fırsatlarına her yaş grubunun erişiminin sağlanması, etkin katılımının güçlendirilmesi ve derslerin buna yönelik müfredat içeriklerinin geliştirilmesi gerektiği ifade edilmiştir.⁶¹ Elde edilen bu sonuçların uygunluk gösterdiği, dolayısıyla farklı alanlarla yapılan benzer çalışma sonuçlarının, katılımcı görüşleri doğrultusunda öğretmenlik uygulamasının ve uzaktan eğitimin geleceği ile ilgili bulguları ortaya koyması bakımından önem arz ettiği söylenebilir.

Bunun yanında cinsiyet ile pandemi sonrası öğretmenlik uygulamasının devam etme şekli ve geleceği arasındaki ilişkiye bakıldığında, erkeklerin % 46,2'sinin pandemiden sonra derslerin ve sınavların yüz yüze eğitimle, kadınların % 40,7'sinin ise yüz yüze eğitime öncelik verilerek ihtiyaç halinde uzaktan eğitimden destek alınarak devam edilebileceğini vurguladığı görülmektedir. Elde edilen bulgulardan, erkeklerin yüz yüze eğitimin şart olduğunun, kadınların ise ihtiyaç halinde yüz yüze eğitimin yanında uzaktan eğitimden yararlanılabileceğinin altını çizdiği ifade edilebilir.

Sonuç

Koronavirüs küresel salgın sürecinde ilahiyat fakültesi son sınıf öğrencilerinin, uygulama okullarındaki öğretmenlik uygulaması dersine bakışının ortaya konulmasının hedeflendiği bu araştırmada, uzaktan eğitim sürecinde ilahiyat fakültesi son sınıf öğrencilerinin katıldığı öğretmenlik uygulaması dersinde yaşanan değişim, uygulama öğrencisi perspektifinden ele alınmıştır. Bu çerçevede çalışmada, elektronik cihaz durumu, uzaktan eğitim modeli, internet durumu, ders süreleri, derslere devam/devamsızlık, öğrencilerle iletişim, öğretim elemanlarından geri bildirim alma, derslere hazırlık yapma, bağlantı sorunu, yöntem-teknik, materyal, araç-gereç kullanım becerisi, motivasyon ve verimlilik, konu anlatımında zorlanılan ders/konu, ölçme-değerlendirme, öğretmen-akademik danışmanın tecrübesinden yararlanma durumu, memnuniyet durumu,

⁵⁹ Koç, "COVID-19 Salgını Sürecinde İlahiyat Fakültesi Öğretmenlik Uygulaması Dersinin Uzaktan Eğitim Yoluyla Yapılması: Örnek Bir Uygulama Modeli", 871, 872.

⁶⁰ Mehmet Emin Kahraman, "COVID-19 Salgınının Uygulamalı Derslere Etkisi ve Bu Derslerin Uzaktan Eğitimle Yürütülmesi: Temel Tasarım Dersi Örneği", *İMÜ Sanat Tasarım ve Mimarlık Fakültesi Dergisi* 6/1 (2020), 55.

⁶¹ Can, "Coronavirüs (Covid-19) Pandemisi ve Pedagogik Yansımaları: Türkiye'de Açık ve Uzaktan Eğitim Uygulamaları.", 43, 44.

karşılaşılan sorunlar, öğretmenlik uygulaması dersindeki I ve II şeklindeki yeni uygulama durumları incelenmiştir. Bu çerçevede ilahiyat fakültesi son sınıf öğrencileri üzerine yapılan anketlerden elde edilen sonuçlara göre, öğretmenlik uygulamasının ortaokul ve liselerde yoğunlukla yapıldığı, öğrencilerin daha çok 6. sınıfların derslerine katıldıkları, bunu 5, 7, 8, 9, 10, 11, 12 ve 4. sınıfların takip ettiği tespit edilmiştir. Uygulama öğretmenlerinin branş dağılımında DKAB alanının çoğunluğu oluşturduğu ve girilen derslerde üçte ikilik bir oranla DKAB dersinin öne çıktığı belirlenmiştir. Diğer yandan uygulama okullarında derslerin yapıma şekliyle ilgili olarak derslerin neredeyse tamamının uzaktan eğitimle yapıldığı ve bunların da büyük çoğunluğunun online olduğu saptanmıştır. Öğrencilerin kahir ekseriyetinin ise derslere katılmak için yeterli internet bağlantısının olduğu anlaşılmaktadır. Ders süreleri ile ilgili olarak uzaktan eğitimle yapılan derslerin süresinin büyük oranda 30 dk. olduğu belirtilmektedir. Öğrencilerin yarısından çoğu da ders süresini yeterli bulmakta ve derslere düzenli katıldığının altını çizmektedir.

Farklı öğretim yöntem ve tekniklerinin kullanılmalarıyla ilgili olarak, çoğunlukla uygulama öğretmeni tarafından farklı yöntem-tekniklerin kullanıldığı, bunların başında ise anlatım ve soru-cevap yönteminin geldiği görülmektedir. Materyal ve doküman konusunda, genellikle uygulama öğretmenlerinin derslerde yeterli materyal ve dokümandan yeterince faydalandığına, bunda da ders kitabı ve PowerPoint sunuma dikkat çekilmektedir. Bununla birlikte uygulama öğretmenin genellikle teknolojik araç-gereç kullanım becerisi açısından yeterli/çok yeterli bulunduğu görülmektedir. Aynı şekilde uygulama öğretmenlerinin derslerdeki motivasyon ve verimliliğin yeterli/çok yeterli gördüğü anlaşılmaktadır. Ders anlatımında bağlantı sorunu durumunda ise öğrencilerin üçte ikisinden fazlasının ders anlatımlarında bağlantı sorunu yaşamadığı belirlenmiştir. Diğer taraftan öğrencilerin tamamına yakınının ders anlatımında farklı yöntem ve tekniklere yer verdiği, tercih edilen yöntemlerde ise soru-cevap örnek olay, gösteri ve tartışmanın ön plana çıktığı anlaşılmaktadır. Öğretim materyalinde ise PowerPoint sunum ve ders kitaplarının daha çok tercih edildiği bulgusuna ulaşılmıştır.

Ders anlatımında en çok zorlanılan ders ve konu ile ilgili, zorluk yaşanan derslerin başında İHL meslek derslerinin, zorluk yaşanan konuların başında ise Kur'an-ı Kerim okumasını öğretmenin geldiği tespit edilmiştir. Konuya ölçme-değerlendirme açısından bakıldığında, çoktan seçmeli testin öne çıktığı, bunu sözlü, ödev/proje ve açık uçlu sınavların izlediği sonucuna ulaşılmıştır. Uygulama öğretmenin tecrübelerinden yararlanma konusunda, öğrencilerin büyük bölümünün uygulama öğretmenin ve akademik danışmanların tecrübelerinden yeterince istifade ettiği, öğretmenlik uygulamasının işleyişini yeterli/çok yeterli bulduğu ve bu süreçten memnun/çok memnun oldukları anlaşılmaktadır. Bu uygulamadan memnuniyette ise öğretmenin tecrübesinden faydalanma,

fakültede öğrenilenlerle ilgili pratik yapma imkânının bulunması ve mesleğin daha iyi tanınması/inceliklerinin öğrenilmesi gibi sebeplerin yer aldığı karşımıza çıkmaktadır. Memnuniyetsizlik sebebinde ise uzaktan eğitim sisteminde öğrencileri tanıma fırsatı olmamasının ön plana çıktığı görülmektedir.

Öğretmenlik uygulamasının öğretmenlik mesleğinin gelişimine katkı durumuyla ilgili olarak, öğrencilerin dörtte üçünden daha fazlası öğretmenlik uygulaması dersinin kişisel gelişime ve öğretmenlik mesleğinin gelişimine katkı sağladığı görüşündedir. Bununla beraber uzaktan eğitimin verimliliğiyle ilgili, katılımcıların önemli bir bölümü uzaktan eğitimin yüz yüze eğitim gibi verimli ve fonksiyonel olmadığını, yüz yüze eğitimin yerini tutamayacağını ifade etmektedir. Öğretmenlik uygulamasında karşılaşılan ve ön plana çıkan sorunlar konusunda ise derslerin etkileşimli olmaması ve internet sorununun öncelendiği anlaşılmaktadır. Ayrıca öğrenciler pandemi sürecinden sonra öğretmenlik uygulaması dersinin yüz yüze eğitim ile devam etmesi gerektiğine vurgu yapmaktadır. Bu durumla ilgili olarak da uzaktan eğitimin yüz yüze eğitim gibi verimli olmadığı ancak ihtiyaç halinde uzaktan eğitime başvurulabileceği ile ilgili kanaate ulaşılmıştır. Öğretmenlik uygulaması dersinin iki dönem olarak uygulanmasıyla ilgili olarak ise, katılımcıların çoğunluğunun öğretmenlik uygulamasının niteliğini arttırmak için bu dersin güz ve bahar yarıyılında Öğretmenlik Uygulaması I ve II şeklinde düzenlenmesinin çok faydalı olacağını düşündüğü tespit edilmiştir. Sonuç olarak, uzaktan eğitim sürecinde yürütülen öğretmenlik uygulamalarında yaşanan internet erişim sorunları, adayların yeterli mesleki deneyime sahip olmamaları, özgüven eksikliği, derslerin çevrim içi ortamda gerçekleştirilmesi ve yüz yüze etkileşim imkânının sınırlı olması ile ders kayıtlarının tekrar izlenememesi gibi etkenlerin, öğretmenlik uygulamasının etkililiği, gelecekteki uygulamalar ve mesleki yeterlikler üzerinde belirleyici bir rol oynadığı söylenebilir.

Ulaşılan sonuçlar çerçevesinde aşağıdaki öneriler sunulabilir:

- İlahiyat fakültelerinin müfredatı/öğretim programı, uzaktan eğitim ve uzaktan eğitimde yöntem ve teknik- kullanımı ile ilgili seçmeli dersler eklenerek zenginleştirilebilir.
- İlahiyat fakültesi öğretim elemanlarına ve öğrencilerine yönelik uzaktan eğitimde öğrencilerin bireysel farklılıklarını esas alan modern öğretim teknolojilerinin etkin kullanımı ve bu yöndeki becerilerin geliştirilmesi için kurslar, seminerler ve atölye çalışmaları/workshoplar düzenlenebilir.
- YÖK ve MEB’de uzaktan eğitimin teknik alt yapısının gözden geçirilerek güçlendirilmesine yönelik çalışmalar yapılabilir.
- Öğrenci merkezli, interaktif eğitimi ve etkin katılımı esas alan senkron

alternatif uzaktan eğitim platformları geliştirilebilir.

- Gelecekte muhtemel durumlardan/gerekliliklerden (pandemi, afet, teknolojik gelişmeler, bireysel ve toplumsal ihtiyaçlar vb.) dolayı bireysel ve kurumsal olarak uzaktan eğitime yönelik hazırlıklar artırılabilir.
- Öğretmenlik uygulaması paydaşlarının (uygulama öğrencisi, uygulama öğretmeni, uygulama akademisyeni, aileler, öğrenciler, idareciler) aralarındaki iletişim, bu sürecin motivasyon ve verimliliğinin artırılmasına yönelik geliştirilebilir.
- Uzaktan eğitim ve öğretmenlik uygulamasında yaşanan sorunlara yönelik teknolojik ve pedagojik iyileştirici çözüm önerileri geliştirilebilir.
- Uygulama öğrencisi yanında uygulama öğretmeni ve uygulama akademisyenleri çerçevesinde uzaktan eğitim ve öğretmenlik uygulaması gibi uygulamalı dersler konusunun farklı boyutlarını ortaya çıkarmak için çeşitli örneklemeler üzerinde yapılacak nitel ve nicel (kesitsel, boylamsal, deneysel) araştırmaların sayısı artırılabilir.

Kaynakça

- AA, Anadolu Ajansı, “A’dan Z’ye Hayat Eve Uygulaması” Erişim 19 Eylül 2025. <https://www.aa.com.tr/tr/koronavirus/adan-zye-hayat-eve-sigar-uygulamasi-/1963779>.
- AÜ, Ankara Üniversitesi. “Ölçeğin Geçerlilik ve Güvenilirliği”, Erişim 04 Mayıs 2026, <https://acikders.ankara.edu.tr/mod/resource/view.php?id=45322>
- Arslantürk, Zeki. *Sosyal Bilimciler İçin Araştırma Metod ve Teknikleri*. İstanbul: Çamlıca Yayınları, 2001.
- Aymen Peker, Evşen –Taş, Erol “Evde Eğitim Uygulaması Üzerine Bir Durum Çalışması: Evde Fen Eğitimi”. *Karadeniz Sosyal Bilimler Dergisi* 9/2 (2017), 139-174.
- Balcı, Ali. *Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntem, Teknik ve İlkeler*. Ankara: Pegem A Yayıncılık, 2006.
- Baş, Türker. *Anket Nasıl Hazırlanır Uygulanır Değerlendirilir?* Ankara: Seçkin Yayınları, 2006.
- Büber, Ahsen vd. “İlahiyat Fakültesi Öğrencilerinin Pedagojik Formasyon Dersleriyle İlgili Görüşleri”. *Talim: Journal of Education in Muslim Societies and Communities* 8/2 (2024), 123-154.
- Can, Ertuğ. “Coronavirüs (Covid-19) Pandemisi ve Pedagojik Yansımaları: Türkiye’de Açık ve Uzaktan Eğitim Uygulamaları.” *Açıköğretim Uygulamaları ve Araştırmaları Dergisi* 6/2 (2020), 11-53.
- Cebeci, Suat. *Bilimsel Araştırma ve Yazma Teknikleri*. İstanbul: Alfa Yayınları, 2014.
- Creswell, John. W. *Araştırma Deseni Nitel, Nicel ve Karma Yöntem Yaklaşımları*. çev. ed. Selçuk Beşir Demir. Ankara: Eğiten Kitap, 2016.
- Çapcıoğlu, Fatma - Kızılabdullah, Yıldız. “Uygulama Öğretmeni ve Öğrencilerinin Ankara

- Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Öğretmenlik Uygulaması Sürecine Yönelik Görüşleri". *Dini Araştırmalar, Din Eğitimi: Beyza Bilgin Özel Sayısı 23/58* (2020), 51-78.
- Çetinel, Hasan. "Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Öğrencilerinin Öğretmenlik Uygulaması Dersine Yönelik Beklentileri". *Tasavvur Tekirdağ İlahiyat Dergisi 8/2* (2022), 1541-1575.
- Ecer, Münir. "İlahiyat Fakültesi Öğrencilerinin Öğretmenlik Uygulaması Dersine İlişkin Beklentileri". *İğdır Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi 35* (2024), 160-177.
- Ergin, Demirali Yaşar. "Örnekleme". *M. Ü. Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi 3* (1991), 111-124.
- Erkuş, Adnan. *Davranış Bilimleri İçin Bilimsel Araştırma*. Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2011.
- Gün, Ayşegül. "Pedagojik Formasyon Eğitimi Alan İlahiyat Fakültesi Öğrencilerinin Mesleki Yeterlik Algıları ve Pedagojik Formasyon Programına İlişkin Görüşleri: Amasya Üniversitesi Örneği". *Amasya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi 8* (2017), 125-171.
- Gün, Ayşegül. "İlahiyat Alanında Pedagojik Formasyon Eğitimi Alan Öğretmen Adaylarının Gözüyle Din Dersi Öğretmenleri". *Şırnak Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi 11/24* (2020), 129-158.
- Heale Roberta - Twycross Alison. "Validity and Reliability İn Quantitative Studies". *Evidence-Based Nursing 18/3* (2015), 66-67.
- Johnson, Burke – Christensen, Larry. *Eğitim Araştırmaları (Nicel, Nitel ve Karma Yaklaşımlar)*. çev. ed. Selçuk Beşir Demir. Ankara: Eğiten Kitap, 2014.
- Kahraman, Mehmet Emin. "COVID-19 Salgınının Uygulamalı Derslere Etkisi ve Bu Derslerin Uzaktan Eğitimle Yürütülmesi: Temel Tasarım Dersi Örneği". *İMÜ Sanat Tasarım ve Mimarlık Fakültesi Dergisi 6/1* (2020), 44-56.
- Karakuş, Neslihan vd. "Türkçe Öğretmeni Adaylarının Uzaktan Eğitime Yönelik Görüşleri", *RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi 19* (2020), 220-241.
- Karasar, Niyazi. *Bilimsel Araştırma Yöntemi*. Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık, 2016.
- Karataş, Süleyman - Sünter, Emel. "Aday öğretmenlik Eğitimi Uygulaması Sürecine İlişkin Bir Durum Çalışması". *Türk & İslam Dünyası Sosyal Araştırmalar Dergisi 5 /16* (2018), 55-70.
- Kaptan, Saim. *Bilimsel Araştırma ve İstatistik Teknikleri*. Ankara: Tekışık Web Ofset Tesisleri, 1993.
- Keyifli, Şükrü. "İlahiyat Fakültesi Öğrencilerinin Öğretmenlik Uygulaması İle İlgili Görüşleri: D.E.Ü İlahiyat Fakültesi Örneği". *Dokuz Eylül Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi 52* (2020), 39-65.
- Koç, Ahmet. "COVID-19 Salgını Sürecinde İlahiyat Fakültesi Öğretmenlik Uygulaması Dersinin Uzaktan Eğitim Yoluyla Yapılması: Örnek Bir Uygulama Modeli", *Milli Eğitim Dergisi 49/1* (2020), 851-875.
- Koç Akran, Sevda ve İş Ünler, Zehra. "Danışman Öğretmenlerin Danışman Eğitimi ve Aday Öğretmen Yetiştirme Sürecine İlişkin Görüşleri", *Kastamonu Education Journal*

26/5 (2018), 1723-1736.

Kuş, Elif. *Nitel-Nitel Araştırma Teknikleri*. Ankara: Anı Yayıncılık, 2012.

MEB, Milli Eğitim Bakanlığı. "Bakan Selçuk Koronavirüs'e Karşı Eğitim Alanında Alınan Tedbirleri Açıkladı". Erişim 16 Eylül 2025. <https://www.meb.gov.tr/bakan-seleuk-koronaviruse-karsi-egitim-alaninda-alinan-tedbirleri-acikladi/haber/20497/tr>

MEB, Milli Eğitim Bakanlığı. "EBA ve canlı sınıf ...". Erişim 06 Aralık 2021. <https://yegitek.meb.gov.tr/www/the-te-card-al-kullanim-saatlerinde-artist/3041>

Özbay, Özden. "Çapraz Tablo Analizi Nasıl Yapılır?: Pratik Bir Açıklama". *Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları (HÜTAD)* 9 (2008), 459-470.

Özdemir, Ertuğrul, "Tarama Yöntemi" ed. Mustafa Metin, *Kuramdan Uygulamaya Eğitimde Bilimsel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Pegem Akademi, 2014, 77-97.

Özgöl, Mustafa vd. "Örgün Eğitimde Uzaktan Eğitim Uygulamalarına İlişkin Öğrenci ve Öğretim Elemanı Değerlendirmeleri". *Yükseköğretim ve Bilim Dergisi* 7/2 (2017), 294-304.

SB, Sağlık Bakanlığı. "COVID-19 nedir?". Erişim 25 Kasım 2021. <https://covid19.saglik.gov.tr/TR-66300/covid-19-nedir-html>

SB, Sağlık Bakanlığı. "T.C. Sağlık Bakanlığı COVID-19 Bilgilendirme Platformu". Erişim 10 Eylül 2025. <https://covid19.saglik.gov.tr/>

Ulubey, Özgür. "Aday Öğretmen Yetiştirme Programının Değerlendirilmesi", *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi (H. U. Journal of Education)* 33/2 (2018), 480-502.

